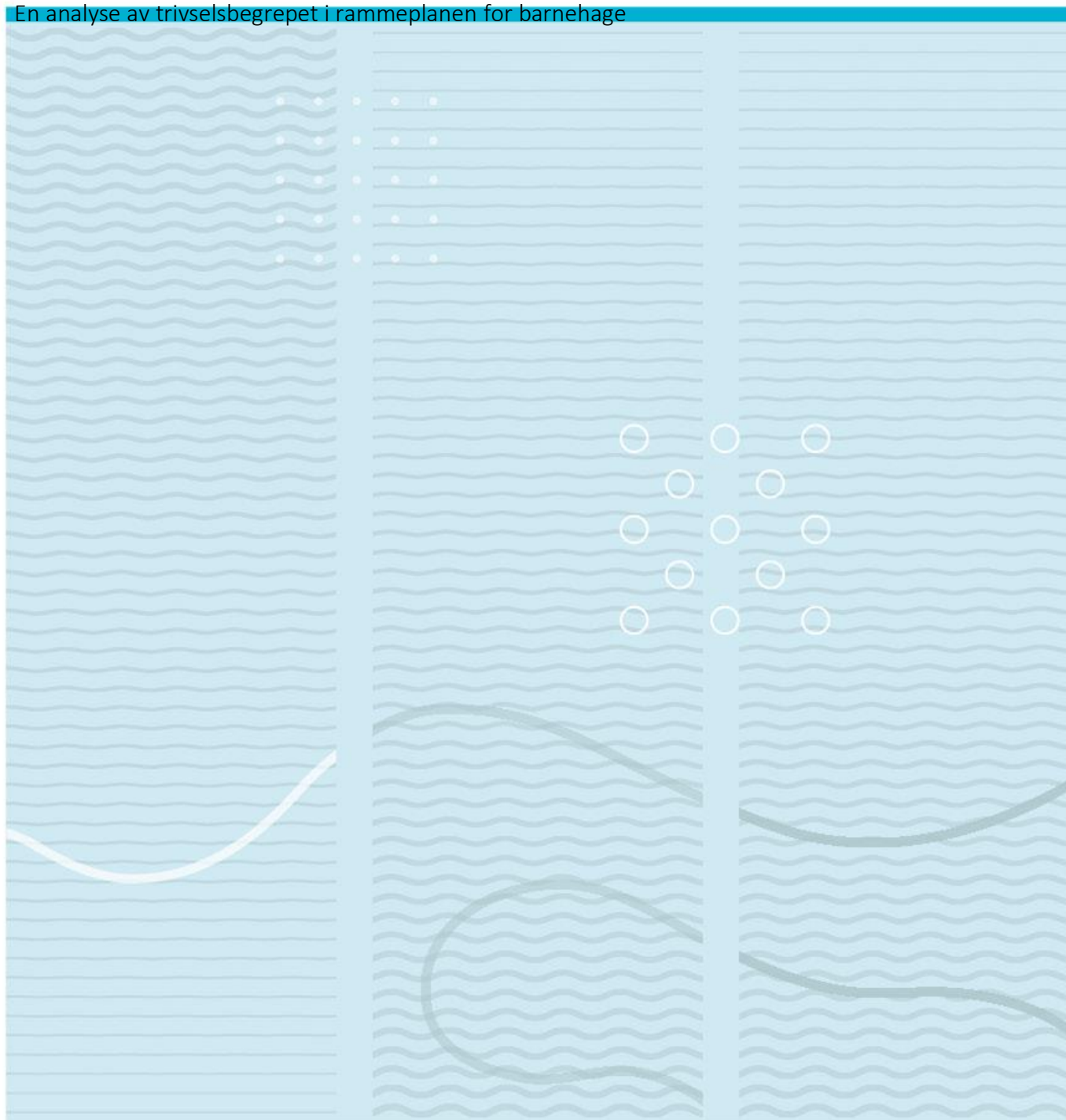

Rannveig Hunskaar Sørum

Oppdrag trivsel

En analyse av trivselsbegrepet i rammeplanen for barnehage

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for Humaniora
Institutt for idretts- og utdanningsvitenskap
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2021 Rannveig Hunskaar Sørum

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

Barns rett til å trives i barnehagen er forankret i barnehageloven(2005) og rammeplan for barnehagen, innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2017). Med ett nytt kapittel som ble satt i kraft 1. januar 2021 og omhandler psykososialt barnehagemiljø gir barnehagen plikt til å sikre at barnehagebarn har det trygt å godt. Det å ha det godt, trives oppnå god livskvalitet er tidsaktuelt. Trivselsbegrepet er mye benyttet i rammeplanen, men hvordan skal det tolkes? Begrepet er flyktig og har ingen definisjon – gir rammeplanen oss noen svar?

I min analyse av rammeplanen finner jeg blant annet ut at til tross for at det står at trivsel, vennskap og lek er fundamentalt for en god barndom, er trivselsbegrepet ikke forklart og oppdraget rundt hvordan barnehagene skal arbeide med trivselsfremmende arbeid ikke samlet og oppsummert for oss, men spredt ut i fem av rammeplanens ni kapitler. Jeg finner gjennom analysen flere steder der trivselsbegrepet burde vært benyttet i teksten, og opplever et inkonsekvent bruk av begrepet som kan føre til uønskede tolkninger.

Avhandlingen er forankret i forskning der barns perspektiver er formidlet og jeg ser på hva som står på spill for barna hvis meningsinnholdet i trivselsbegrepet ikke blir forstått av rammeplanens brukere.

Abstract

In my master thesis, I analyze the use of the concept “trivsel” that in social studies often translates to the concept of well-being or thrive.

Children's right to thrive in kindergarten is rooted in the Kindergarten Act (2005) and the curriculum for kindergarten (Ministry of Education, 2017). With a new chapter in the law, that came into force on 1st January 2021 and ensures the child's psychosocial environment of the kindergarten, the kindergarten is given the duty to ensure that kindergarten children experience a safe and healthy childhood and a high quality of life. The concept of “trivsel” is widely used in the curriculum for kindergarten, but how should it be interpreted? The term is volatile and has no definition - does the curriculum for kindergarten give us any clear answers?

In my analysis of the curriculum, I find that even though it states that well-being, friendship and play are fundamental to a good childhood, the concept of “trivsel” is not explained and the assignment of how kindergartens should work with the concept is not transparent, as the way the concept is used throughout five of the nine chapters of the curriculum.

Through the analysis, I find several parts where the concept of “trivsel” should have been used in the text and experience an inconsistent use of the term that can lead to undesirable interpretations of this document.

The master thesis is rooted in research where children's perspectives are communicated, and I look at what's in play for the children if the meaning and content of the concept of “trivsel” is not properly understood by the users of the curriculum for kindergarten.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Abstract	3
Innholdsfortegnelse	4
Forord	6
1 Innledning	7
1.1 Valg av tema og egen forskerinteresse	7
1.2 Bakgrunn, relevans og begrunnelse for prosjekt.....	9
2 Problemstilling	10
2.1 Avgrensning og utvalg	10
3 Teori	12
3.1 Hvordan har barns trivsel i barnehage blitt undersøkt?.....	12
3.2 Begrepsavklaring	15
3.2.1 Trivsel og beslektede begrep.....	15
3.2.2 Lek og læring 19	
3.3 Ulike former for trivsel	21
3.4 Trivselsindikatorer og trivselsfaktorer	22
3.5 Barns perspektiver	23
3.6 Syn på barn og barndom	25
3.7 Profesjonelt skjønn og barnehagelærerrollen.....	26
4 Styringsdokumenter og lærerplaner	28
4.1 Barnehageloven	28
4.2 Rammeplan for barnehagen - innhold og oppgaver	29
5 Metode	30
5.1 Valg av metode.....	30
5.2 Analysestrategier.....	32
5.3 Analyseprosessen	32
5.4 Min for forståelse	34
6 Analyse av rammeplanen	35
6.1 Kapittel 1. Barnehagens verdigrunnlag.	36
6.2 Kapittel 3: Barnehagens formål og innhold.	37
6.3 Kapittel 5: Samarbeid mellom hjem og barnehage.	39

6.4	Kapittel 7: Barnehagen som pedagogisk virksomhet	39
6.5	Kapittel 9: Barnehagens fagområder.....	41
6.6	Der trivselsbegrepet ikke kommer frem i rammeplanens tekst.....	43
6.7	Oversikt over begrepssammenheng og krav i rammeplanen.....	45
6.8	Oversikt over rammeplanens krav til barns trivsel	47
6.9	Oversikt over forekomst av aktuelle begrep i rammeplanen.	49
6.10	Oversikt over forekomst av begrep som kommer frem i sammenheng med trivsel i rammeplanen.....	50
6.11	Oversikt over trivselsfaktorer, mistrivselsfaktorer og resultat av trivsel.....	51
7	Drøfting og konklusjon	53
7.1	Hvordan kan trivsel forstås?.....	53
7.2	Rammeplanens oppbygging kan være til hinder for forståelsen meningsinnholdet.....	54
7.3	Forventninger om kompetanse og bruk av profesjonelt skjønn	56
7.4	Barns perspektiver	58
7.5	Ulike syn på barn og barndom i rammeplanen	60
7.6	Hva står på spill for barnet?	61
7.7	Oppsummering.....	62
8	Avslutning og veien videre	63
	Referanser/litteraturliste.....	65

Forord

Mitt masterprosjekt har vart i mange år, da det har blitt skjøvet foran meg av ulike årsaker. Det å gå med et prosjekt liggende på is er ikke noe god følelse, men det har den positive effekten av at jeg stadig er på søken etter nye perspektiver og stadig gjennomgår små og uformelle refleksjonsprosesser, som har kommet godt med i det ferdige produktet. Tid gir rom for å tenke.

Det skal bli godt å legge dette fra seg nå og bruke alt det jeg har lært i denne utrolig lærerike prosessen. Jeg vil takke min veileder Liv Torunn Eik, som har heiet meg frem hele veien, og som pedagog selv, har evnet å se hva jeg trenger underveis. Jeg har også satt stor pris på gode faglige diskusjoner vi har hatt underveis.

Jeg vil også takke familie og venner som har hatt troen på at jeg skal klare dette, selv når jeg ikke har vært så sikker på det selv. Spesielt vil jeg takke min mann Lars, som til tider, har tatt over husholdet alene mens jeg har vært student og mine tre stor barn, Solveig, Jens og Inge som har vært stolte av sin studerende mor og gitt meg sårt tiltrengte klemmer når det har stått på som verst gjennom studiet!

Blommenholm 1. juni 2021

Rannveig Hunskaar Sørum

1 Innledning

I august 2015 skulle Karla, på 14 måneder, starte i barnehagen. Karla sin, pappa er vår daværende kunnskapsminister Terje Røe Isaksen og hun var hans første barn. Isaksen uttalte seg blant annet til Verdens Gang i forbindelse med barnehagestart og satte ord på noe som jeg vil tro at de fleste andre foreldre også tenker på i forbindelse med første barnehagedag for sine barn:

-Til tross for mål om mer realfag og læring i barnehagen, sier Isaksen – med pappahatten på – at det er helt andre ting han uroer seg for når hans egen lille datter skal bli barnehage-jente.

– Som statsråd burde sikkert min største bekymring være om det er god nok kvalitet på opplegget og om det er nok barnehagelærere, men jeg må innrømme at min største bekymring er: Kommer hun til å trives? Kommer hun til å leke bra med de andre barna? Finner hun seg venner? Gråter hun når vi forlater henne? (Byrkjedal et al., 2015)

Det å skulle levere fra seg barnet sitt i barnehagen for første gang er kan naturlig nok frembringe en del tanker, Isaksens umiddelbare bekymring er om barnet hans kommer til å trives i barnehagen. Han er nok ikke alene om det, at dette er noe foreldre er opptatt av kan jeg kjenne igjen både fra min egen tid som mor til barnehagebarn og fra min mangeårige praksis i ulike barnehager med familier fra ulik kulturell og nasjonal bakgrunn. Jeg opplever også at barnehagens personale er genuint opptatt av dette trivselsfenomenet og jobber mot at barna i barnehagen skal trives, uten at dette nødvendigvis er systematisert eller formalisert i barnehagens planer eller satsningsområder. Trivselsfenomenet er komplekst og kan være utfordrende for de ansatte i barnehagen å ha oversikt over enkeltbarns og grupper trivsel til enhver tid. Mens Isaksen satt som kunnskapsminister ble den gjeldene rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017) for barnehage vedtatt. I denne nye rammeplanen er trivselsbegrepet fremtredende, men hvordan fremstilles trivsel og kan barnehagene nyttiggjøre seg av det som står om trivsel i barnehagen i sitt trivselsfremmende arbeid med barna?

1.1 Valg av tema og egen forskerinteresse

Jeg har i min pedagogiske praksis alltid, naturlig nok, vært opptatt av barns trivsel, men jeg fikk en dypere interesse for dette fenomenet da jeg var på et foredrag med Anette Boye Koch, dosent ved VIA Pedagogutdannelsen på høyskolen i Århus. Koch hadde avsluttet sin doktoravhandling om barns trivsel og pedagogikk i daginstitusjoner og presenterte sitt prosjekt i foredraget. Hun kunne

fortelle at, Danmark, som i Norge, er trivsel et begrep som benyttes i barnehagens lovtekst. Hun forteller videre at begrepet ikke på noe måte blir definert eller at det blir gitt noen retningslinjer om hvordan trivsel skal jobbes med i barnehagen. Dette synes jeg var interessant, at et så viktig tema, et så sentralt aspekt ved barnas hverdag ikke er mer definert og spesifisert i lovverket. Jeg begynte å fundere på om det var slik i Norge også og bestemte meg for å se på dette nærmere. Jeg fant ut at begrepet trivsel blir i Norge benyttet både i barnehageloven (2005) og i barnehagelovens forskrift, rammeplan for barnehagen innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2017) og at begrepet hadde blitt benyttet siden den første barnehageloven (Barnehageloven, 1975).

I løpet av årene som rektor har min interesse for trivselsfenomenet økt ytterligere, trivsel i skolen er som jeg ser det like viktig i skole som i barnehage. Jeg har oppdaget at det er mange barn og ungdom både i grunnskolen og det videregående løp som sliter med psykisk helse og som ikke trives i sin skolehverdag. Det er i dag en stadig økende oppmerksomhet rundt psykisk helse for barn og unge. En tilføyning til opplæringsloven som trådte i kraft august 2017 (1998, §9a) omhandlet elevenes psykososiale skolemiljø kom samtidig som vi i det norske samfunnet opplever i dag en stadig økende elever som sliter i sin skolehverdag og ikke fullfører sitt skoleløp. Skolevegring er et stadig økende problem, som strekker seg helt ned i de første skoleårene og jeg spør meg om disse utfordringene elevene opplever kan spores tilbake til årene i barnehagealder og om foreldre og barnehagene burde gjort mer for disse barna tidligere for å fange opp at enkelt barn sliter i sin hverdag og ikke blir sett. Min opplevelse av elever som sliter på skolen er at ikke alltid dreier seg om faglige utfordringer, men først og fremst psykososiale utfordringer, som av ulike årsaker har manifestert seg gjennom barnas liv. Nå som jeg er tilbake i barnehagesektor og jobber som barnehagestyrer ser jeg at det er utfordrende for barnehagene å ivareta og følge opp barnas trivsel i stor nok grad, i eksisterende rammer for organisering.

Jeg synes det er interessant at begrepet trivsel, som for mange kanskje oppleves som et hverdagsbegrep og ikke et fagbegrep, er så fremtredende i rammeplanen for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017). Hva er bakgrunnen for at nettopp dette begrepet blir så hyppig benyttet når det finnes andre begrep innen fagterminologien som kan være enklere å gripe og som kan være mer nyanserte og klare? Jeg er nysgjerrig på om jeg kan finne ut noe om hvordan trivselsbegrep kan tolkes i barnehagesammenheng og om jeg gjennom en analyse kan få en dypere innsikt i hva barns trivsel i barnehagen innebærer, bli bedre kjent med rammeplanens

meningsinnhold og kunne ta med meg denne kunnskapen videre inn i mitt arbeid med og for barn i barnehage for å gjøre en forskjell for det enkelte barn.

1.2 Bakgrunn, relevans og begrunnelse for prosjekt

Første januar 2021 fikk norske barnehager et nytt regelverk for å ivareta barnehagemiljø. Den nye såkalte «mobbeloven» (Barnehageloven, 2005) skal sørge for at alle barn får en trygg og god barnehagehverdag. Den gode barnehagehverdagen er et aktuelt tema i årene fremover og hvordan barnehagene velger å jobbe med å bedre og ivareta barnehagemiljøet vil få økt oppmerksomhet.

De fleste barn i Norge går i dag i barnehage. I 2020 gikk det ifølge de ferskeste tallene fra statistisk sentralbyrå 2752 264 barn i barnehage i Norge, i skrivende stund går 92,8% av alle barn mellom 1-5 år i barnehage. Undersøkelser viser at nesten 40 % av barn enten mistrives eller ikke alltid trives i sin barnehage (Sandseter & Seland, 2015). Trivsel synes å være en viktig for livskvalitet, ikke bare for barn i barnehage, men for mennesker i livet generelt. Trivsel settes i sammenheng med livskvalitet og en verdig barndom (Dahle et al., 2016). Min oppfatning er at vi gjennom å få bedre innsikt i hva vi faktisk legger i begrepet trivsel, hva trivsel betyr for barn i barnehage, at det operasjonaliseres, kan skape et bedre grunnlag for barnehagens uttalte systematiske arbeid for å oppnå høy livskvalitet for barnehagebarn. Ikke med en intensjon om at trivsel skal kunne måles, da det vil være vanskelig, men at vi i barnehagesektor kan inneha en felles forståelse for hva trivsel og mistrivsel innebærer for barn i barnehage og hvordan vi gjenkjenne barns trivsel og mistrivsel for å kunne fange opp og hjelpe barn som ikke trives til å oppnå en bedre livskvalitet å ha det godt i barnehagen. For en god barndom her-og-nå, og som grunnlag for et godt liv i ungdoms- og voksenalder.

2 Problemstilling

Begrepet trivsel er ikke definert med en klar betydning hverken i rammeplanen eller i ordbøkene, samtidig som det er et hyppig brukt i rammeplanen. Barnehagen er gjennom lov og rammeplan pliktig til å arbeide med barns trivsel.

Problemstilling:

Hvordan kan rammeplanens presentasjon av begrepet trivsel forstås, og er denne forståelsen i samsvar med nyere forskning om barns trivsel i barnehage?

Forskningsspørsmål:

1. Hvilke syn på barn kan leses ut fra det rammeplanen sier om barns trivsel?
2. På hvilken måte kommer barns perspektiver på trivsel til syne i rammeplanen?

2.1 Avgrensning og utvalg

I dette avsnitte skal jeg gjøre rede for avgrensninger og valg jeg har lagt til grunnlag for mitt prosjekt. I min dokumentanalyse har jeg valgt å analysere rammeplan for barnehage (Kunnskapsdepartementet, 2017), men jeg hadde i utgangspunktet planlagt at jeg skulle analysere både rammeplanen, barnehageloven (2005) og stortingsmeldingen Tett på (2019-2020). Jeg ser, når jeg er i gang med analysen av rammeplanen, at det er en stor nok oppgave og at å ha med mer vil være for omfattende for et masterprosjekt slik jeg ønsker å utføre det. Ved å velge ut kun rammeplanen kan jeg gå mer i dybden, noe jeg ser kan være hensiktsmessig.

Temaet trivsel er et omfattende felt innenfor pedagogikken, men også innen sosiologi- og psykologifaget. Jeg har ikke et mål om å skape en definisjon av trivsel, det vil være for omfattende og er ikke hensikten med mitt prosjekt. Min hensikt er å belyse og få større innsikt i hva rammeplanen sier om trivsel og hvilket oppdrag barnehagene får fra rammeplanen, rundt arbeid med trivsel. Jeg skal i min analyse se hvilke syn på barn som viser seg, her konsentrer jeg meg først og fremst om trivsel som en verdi for barnet her-og-nå, eller i et fremtidsrettet perspektiv. Dette vil bli redegjort for i teoridelen av avhandlingen.

Barnehager i Norden har en del fellestrekk, ofte omtalt som den nordiske barnehagetradisjonen, (Broström, 2014b) som har ført til at det pågår et samarbeid mellom landene i forskning på barnehagefeltet. Hvordan barnehagene blir organisert og hvilke verdier som blir lagt til grunn for det pedagogiske arbeidet er derfor sammenlignbart med norske barnehager. Selv om det finnes mye forskning fra andre land og benytter jeg meg, i mitt prosjekt, hovedsakelig av nordisk faglitteratur og forskningsprosjekter. Dette da jeg, på grunn av de mang likhetstrekkene mellom landene våre, anser dette som mest aktuelt i mitt prosjekt om trivsel for norske barnehagebarn.

3 Teori

I dette kapittelet skal jeg presentere teori og forskning som jeg har benyttet i mitt prosjekt. I følge Nyeng (2012, s. 26) er teori et tankemessig redskap for å forstå og håndtere den praktiske verden; - en måte å forklare det vi observerer, altså empiri eller data, på. Teori er derfor et viktig redskap for meg når jeg skal tolke og analysere dataene fra dokumentanalysen. I mitt utvalg av teori som jeg benytter er det, for å kunne besvare problemstilling og forskningsspørsmål, viktig å velge ut forskningsprosjekt der forskningen inkluderer barnehagebarna som aktive deltagere i forskningsprosessen i både kvalitative og kvantitative undersøkelser. Ut fra mitt syn på barn er det viktig for meg å tolke trivselsbegrepet ut fra barns behov og perspektiver på sitt liv i barnehagen og trekker derfor inn teori fra prosjekter der barn er med-forskere. Jeg mener det er interessant og viktig å tolke rammeplanen med forankring i hvordan barn selv opplever sin livssituasjon.

3.1 Hvordan har barns trivsel i barnehage blitt undersøkt?

Barns rett til å trives i barnehagen er forankret både i barnehageloven og i rammeplanen. Nå skal jeg presentere ulike prosjekter der dette tidligere har blitt undersøkt. Jeg vil her gå inn på hva forskning sier om hvordan barnehagens personale vurderer trivsel, hvordan trivsel har blitt undersøkt i ulike forskningsprosjekt og hvordan barnehageeier undersøker trivsel. Når jeg skal forske på emnet trivsel, må jeg først undersøke hvilke andre forskningsprosjekt som finnes rundt dette begrepet og andre beslektede begrep for å, som Rasmussen, Chimirri, et al. (2019, s. 22) uttrykker det, kunne produktivt bygge videre på viten som allerede finnes.

I Norge har vi hatt flere prosjekt der trivsel har blitt undersøkt både med kvalitative metoder og kvantitative metoder. Blant annet har NTNU i samarbeid med Dronning Mauds minne høgskole for barnehagelærerutdanning, på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, gjennomført en undersøkelse av barn, foreldre og ansattes opplevelse av medvirkning og trivsel i barnehagen, og hvordan dette eventuelt henger sammen med ulike forståelser av barnehagekvalitet (Bratterud et al., 2012).

Undersøkelsen ble utført gjennom observasjoner av barn mellom 1-3 år og strukturerte intervju med 4-6 åringer. Målet med undersøkelsen var å finne ut mer om hvilke faktorer som bidrar til å skape trivsel og mistrivsel hos barn i barnehagen, å få mer kunnskap om foreldrenes medvirkning og involvering og hvordan barnehageansatte arbeider med tilrettelegging og vurdering av trivsel og medvirkning. Forskerne kom frem til noen interessante resultater:

Vi har sett at både barn, foreldre og ansatte har opplevelsen av at barn trives godt i barnehagen, men at de voksne vurderer barns trivsel som høyere enn barna selv gjør. Både barn, foreldre og ansatte opplever i stor grad at barn får uttrykke sine meninger, men det er noe misnøye hos alle tre grupper med hensyn til barns mulighet for konkret medvirkning i aktiviteter som preger barnehagehverdagen. Både foreslå, og bestemme aktiviteter, og gi uttrykk for hva man ikke har lyst til å delta i og bli imøtekommet på det, er viktig for barns opplevelse av medvirkning i egen hverdag. Det er mange barn, foreldre og ansatte som mener at de ikke har det slik i sin barnehage.

Spesielt interessant er at foreldre og ansatte i barnehagene vurderte barns trivsel høyere enn barna vurderte det selv.

I kjølvannet av dette prosjektet utviklet forskerne et verktøy for å finne en metode for å samle inn kvantitative data fra et større antall barn om deres opplevelse av å gå i barnehagen (Bratterud et al., 2012). Denne metoden har fått navnet Barnehagens trivselsmonitor (Seland & Sandseter) og er en spørreundersøkelse for barn fra 4-6 år, som består av 50 spørsmål som de ansatte i barnehagen gjennomgår med barna på tomannshånd. Forskerne har også gitt ut en rapport fra trivselsmonitoren i Oslo barnehagene (Sandseter & Seland, 2015).

«Små barns hverdagsliv i barnehager – deltagelse, tilhørighet og verdighet» (Eide et al.) i prosjektet studeres dagliglivet i ulike gruppetyper og ser nærmere på hvordan barnehagens organiseringsmåter, fysiske rammer, rytmer, rutiner og atmosfærer skaper ulike handlings- og samhandlingsmuligheter for de yngste barna. Dette er en kvalitativ studie som er viktig med tanke på at de minste barnas kvalitet i barnehagen undersøkes.

Rapport fra FLIK-prosjektet 'Forskningsbasert Læringsmiljøutvikling i Kristiansand Kommune'. (Nordahl et al., 2014) Kartleggingsundersøkelse av skoler og barnehager i Kristiansand kommune, der det blant annet barns trivsel i barnehage ble kartlagt. Signifikante forskjeller på gutter og jenters trivsel, der jenter har en anselig høyere trivsels-score enn guttene og der forskjeller finner sterk sammenheng mellom språk, sosial kompetanse og trivsel der jentene kommer tydelig best ut av det (Nordahl et al., 2014, s. 57).

Flere barn på blokka (Steinnes & Eik, 2017) er en rapport som presenterer et forsknings- og utviklingsprosjekt om vurdering av barns trivsel og utvikling i barnehagen. Prosjektet er initiert og

finansiert av Utdanningsforbundet. Dette prosjektet er spesielt interessant fordi det har vært konsentrert rundt utvikling av barnehagenes arbeid med vurdering av barns trivsel og allsidige utvikling hvor resultatet er at barnehagelærerne gjennom prosessen i utviklingsarbeidet får som de selv sier «flere barn på blokka», blir oppmerksom på flere barn som trenger oppfølging og støtte.

Fra Danmark finnes det to doktoravhandlinger der det har vært forsket på barns trivsel i barnehagen. Koch, (2012) er forskeren bak den første avhandlingen som hun har kalt «Når børn trives i børnehaven». Koch er tilknyttet Syddansk Universitet i Odense, Danmark og benyttet i sin avhandling flere ulike metoder for å undersøke barns trivsel. Koch kom, gjennom sitt prosjekt, frem til flere interessante funn. Blant annet at barn i høy grad er søker å oppnå styring og kontroll på sitt eget liv ved å utvise motstand mot de voksnes rammer og at barna skaper et barnefelleskap i en motkultur i opposisjon mot de voksne. At barn er opptatt av sine lekesteder og trekkes mot det de ser som forbudt lek, noe som beskrives som barns undergrunns liv. At de voksne som arbeider i barnehagen tilsynelatende ikke har så stor betydning for barna og deres trivsel, men at barnefelleskapet og autonomien i lek og aktivitet er viktig. Hun fant også ut gjennom prosjektet at de som jobbet i barnehagen har en forestilling om det glade og avstemte barn som et ideal i barnehagen. Det er også interessant når en pedagog under et intervju forklarer hvordan hun fornemmer at barn trives og er glade, denne fornemmelsen kaller de for det kroppslige øyet.

Den andre doktoravhandlingen er det (Lind, 2019) som står bak. Dette prosjektet heter: «Trivsel i daginstitutionens hverdagsliv, -et spørsmål om det kroppslige, kollektive og konflikтуelle». Lind har observert livet i barnehagen og trekker blant annet frem det stramme mønstre i barnehagens organisering og beskriver noe hun kaller «den verste dagen» som de dagene det er stort fravær blant de ansatte og dagen dreier seg om å forsøke å unngå katastrofer. Lind beskriver arbeidet i barnehagen som et fleksibelt og utmattende arbeidsliv og finner sammenheng mellom de ansattes trivsel på jobb og barnas mulighet til trivsel i barnehagen. Hun er i sin studie opptatt av det kroppslige, de fysiske møtene som finner sted gjennom dagen, med mange mennesker som møtes på et relativt lite areal. Hun ser barnets fysiske sårbarhet i møte med barnehagens ansatte, barn og omgivelser. Barna viser henne blant annet at de er opptatt av at det gjennom dagen oppstår fysisk smerte når de slår seg på ulikt vis. Lind er tilknyttet universitetet i Roskilde, Danmark.

Et annet interessant prosjekt fra Danmark, «Har du det godt? – om at have det godt i daginstitutionens hverdag» (Rasmussen, Chumirri, et al., 2019) Her er også forskerne tilknyttet

universitetet i Roskilde og har i sitt prosjekt vært tett på barn i danske vuggestuer, småbarnsavdelinger, i to år. Dette er et interessant prosjekt fordi forskerne har fått frem noen gode betraktninger på hvordan de ansatte vurderer trivsel og et rikt materiale der barns egne perspektiver kommer frem gjennom bruke av ulike metoder.

Rapporten «Alle teller mer» (Østrem et al., 2009) er en evaluering av hvordan Rammeplan for barne- hagens innhold og oppgaver fra 2005 ble innført, brukt og erfart. Rapporten er skrevet oppdrag fra Kunnskapsdepartementet. Denne rapporten er interessant blant annet fordi forskerne bak rapporten har undersøkt hvordan rammeplanen erfares av førskolelærere, fagarbeidere, assistenter, barn og foreldre. Her har barna fått være med å evaluere rammeplanen på flere områder, blant annet hva slags erfaringer de har med de ulike fagområdene. Det undersøkes også hvordan rammeplanen blir brukt, hvilke deler av rammeplanen som blir prioritert i barnehagene.

3.2 Begrepsavklaring

I mitt prosjekt er det en del begrep som ofte dukker opp og som jeg her skal redegjøre for.

3.2.1 Trivsel og beslektede begrep

Jeg skal i dette avsnittet finne litt mer ut om hva som finnes av informasjon om meningsinnholdet i trivselsbegrepet og andre beslektede begrep.

Jeg finner i mine søk ingen klar definisjon av begrepet trivsel. Ifølge Språkrådet finnes det ikke en fagspråklig definisjon, men Språkrådet kan fortelle at ordet trivsel kommer fra verbet trives, av det norrøne verbet þrífast, som kanskje er en refleksivform av trive (norrønt þrífa). Þrífa betydde 'rive til seg, gripe', og mange sier fortsatt trive etter noe i betydningen gripe etter noe. Da det ikke finnes noen definisjon på norsk kan det, for å få en bedre forståelse for hva begrepet kan inneholde, være interessant å se på beslektede ord på andre språk.

På mitt spørsmål om ordet trives er i slektskap med det engelske ordet thrive, svarer språkrådet at om forklaringen ovenfor er riktig, har det engelske thrive altså med trivsel å gjøre. Det engelske

thrive kommer egentlig fra urnordisk/norrønt þrífast, ifølge Oxford English Dictionary¹. I følge Engelsk blå ordbok ("Engelsk blå ordbok. Engelsk-norsk/norsk-engelsk," 2012) oversettes det engelske ordet thrive til å vokse og trives, ha det bra for planter og dyr, bli stor og sterk når det er snakk om barn og ellers trives, blomstre og ha fremgang, utvikles, lykkes. Det er her når det gjelder både planter, dyr og mennesker snakk om en positiv utvikling, å ha det bra, vokse, blomstre. Disse synonymene får meg til å reflektere over hva vi har valgt å kalle daginstitusjoner for førskolebarn på norsk: barnehage. Benevnelsen barnehage (på både engelsk og tysk: kindergarten) stammer fra Fröbel som var navnet han gav på sine småbarns anstalter, da han mente (i følge Greve et al., 2014, s. 20) at betegnelsen skole ikke kunne anvendes på denne virksomheten fordi det stred mot det som lå bak. Forfatterne hevder også at Fröbels vektlegging av naturens betydning for små barns liv var bakgrunnen for navnevalget som jo nå har blitt værende ved i mange land.

Begrepet trivsel er også et begrep i det danske språket og blir slik jeg oppfatter det i stor grad benyttet på dansk i samme sammenheng som på norsk. Koch bruker i sin doktorgradsavhandling (2012) det engelske begrepet well-being når hun oversetter trivsel til engelsk. Begrepet well-being dekker ikke helt betydningen av trivsel, og hun presenterer gjennom sin avhandlingen andre engelske begrep thriving, som jeg allerede har nevnt over, og flourishing (s. 1) som hun referer til i forbindelse med presentasjon av ulik engelskspråklig forskning på fenomenet. Flourishing som ifølge ordboken ("Engelsk blå ordbok. Engelsk-norsk/norsk-engelsk," 2012, s. 408) kan oversettes til blomstrende, livskraftig på norsk. Koch referer blant annet til Huppert og So (2011, s. 838) ved Well-Being Institute & Department of Psychiatry, University of Cambridge, som gir oss en liten introduksjon til begrepet:

Flourishing refers to the experience of life going well. It is a combination of feeling good and functioning effectively. Flourishing is synonymous with a high level of mental wellbeing, and it epitomizes mental health.

Videre i mitt søk etter en nærmere forklaring på begrepet trivsel i barnehagesammenheng kom jeg over en kunnskapsrapport utgitt av Helsedirektoratet om trivsel i skolen (Helsedirektoratet, 2015). Forfatterne av rapporten forteller at ordet «trivsel», som de benytter som oversettelse av det

¹ E-postutveksling med Ole Våge, seniorrådgiver i seksjon for fagspråk og språk i samfunn og høyere utdanning ved Språkrådet, 15.12.2016

engelske well-being, et sentralt begrep og forskningsfelt for psykisk helse i folkehelsearbeidet. Denne kunnskapsrapporten er laget på oppdrag fra Helsedirektoratet. Oppdragets formål er å redegjøre for hva trivsel i skolen er, hvilke miljøfaktorer i skolen som har betydning for elevenes trivsel, dokumentasjon på sammenhengen mellom barn og unges trivsel og helse, og til slutt presentere egnede indikatorer for måling av trivsel i skolen (Helsedirektoratet, 2015, s. 4). Forfatterne av rapporten fremmer at fagspråk og terminologi på norsk er viktig for å stimulere en presis faglig forståelse og som alternativ til å bruke det engelske begrepet subjektiv well-being, i norsk kontekst vil være naturlig å benytte og definer et godt norsk begrep. Flere begrep som alternativ til *trivsel* har i følge forfatterne av rapportene blitt vurdert, de forteller videre at begrepet *velvære* er en direkte oversettelse av det omfattende begrepet well-being, men i Norge assosieres ofte dette begrepet med en tilstand eller aktiviteter som er knyttet til nytelse og velbehag, mens *trivsel* i større grad rommer en funksjon, sosial opplevelse, vekst og utvikling (Helsedirektoratet, 2015, s. 7-8).

La oss se nærmere på selve begrepet trivsel. Hvordan brukes det i dag og hvordan har det blitt brukt historisk i barnehageloven og rammeplanen? Hvilke andre begrep brukes når man beskriver hva som definerer et godt psykososialt miljø eller en god barndom i nyere forskning?

I Norge har trivselsbegrepet vært brukt i lovtekst helt fra den første barnehageloven §4 (1975) der personalet i barnehagen er pålagt å organisere virksomheten til det beste for barna, deres trivsel og utvikling. Begrepet trivsel går igjen i lovverk og rammeverk som har kommet til siden, dette uten at jeg kan finne at begrepet har vært gjort tilstrekkelig rede for. Jeg kan da for eksempel vise til "Tett på" (Meld. St. nr. 6, 2019-2020) eller "Barns trivsel – voksnes ansvar" (Utdanningsdirektoratet, 2016).

Jeg har ikke funnet noen fagspråklig definisjon av trivsel, at dette ikke finnes har jeg fått bekreftet gjennom kommunikasjon med Språkrådet.

Koch (2012) skriver i sin doktoravhandling at trivsel er et stort og komplekst begrep og at vi har behov for å innkapsle det. Hun beskriver at til tross for at trivsel har vært på banen i dansk lovgivning siden 2005, defineres det ikke. Videre mener hun at det er problematisk at et så komplekst begrep settes inn i lovgivning uten at det kommer med anvisninger til pedagoger. Koch

skriver at selv om det er en enighet om viktigheten av barn i trivsel, finnes det mange forskjellige oppfattelser av hva trivsel faktisk innebærer, hvordan det skal defineres, evalueres og tolkes. Kan begrepet trivsel kan fremstå som et problematisk begrep å benytte seg av i faglig sammenheng, fordi det er så hverdagslig og udefinert?

Å ha det godt, Rasmussen, Chimirri, et al. (2019) har forsket på hvordan barn skal ha det godt i barnehagen forankret i barnas egne perspektiver på å ha det godt, og å ikke ha det god. Forskerne velger her å bruke begrepet å ha det godt da de vurderer at hvis de hadde spurt barna om deres trivsel, ville det ikke komme noe fornuftig ut av det, da de mener begrepet ikke inngår i barnas hverdagspråk, tenkning eller måte å sanse og oppleve verden på. Forskerne skriver at begrepet trivsel er en mer formell og voksendefinert måte å forstå verden, hverdagen og mennesker ve og vel på (s. 12). Forskerne her, er altså ikke enige med Koch i at trivsel kan regnes som et hverdagsbegrep, da det er et begrep som kan være problematisk i arbeid med barn og barns forståelse av dette. Motsetningen til å ha det godt; - ikke ha det godt dukker av og til opp, her forteller også barna om hva de gjør, eller andre rundt dem gjør for at de skal ha det godt igjen. Funn fra prosjektet viser blant annet at barn hjelper hverandre til å få det godt igjen og at dette er et viktig aspekt ved barns potensiale til å ha det godt i barnehagen. (Rasmussen, Chimirri, et al., 2019) Et beslektet begrep som stadig dukker opp i forskning, er det engelske begrepet «well-being». Dette begrepet omfavner et her-og-nå perspektiv på trivsel da det i forskning kommer frem at trivsel i et tidsperspektiv kan omtales som «well-becoming». Begrepet «well-being» benyttes også av forskerne i det norske mikroetnografiske forskningsprosjektet: «Små barns hverdagsliv i barnehagen – deltakelse, tilhørighet og verdighet». I artikkel knyttet til dette forskningsprosjektet «Livskvalitet for de yngste barna i barnehagen» (Dahle et al., 2016) benytter forfatterne seg av, i kombinasjon med well-being, de teoretiske perspektivene livskvalitet og verdighet som bakteppe for sin studie. Forfatterne spør i sin studie om barnehagen vil kunne gi de yngste barnehagebarna et grunnlag for et verdig dagligliv. I et verdig dagligliv legger forfatterne det enkelte barns mulighet til deltakelse i hverdagsaktiviteter som lek og gruppefelleskap i et inkluderende og stimulerende barnehagemiljø (Dahle et al., 2016, s. 45). Barns subjektive erfaringer og opplevelser av å kunne delta, utrykke seg, bli ivaretatt, være betydningsfulle og føle felleskap – at barna erfarer trivsel og well-being er den viktigste kvalitetsindikatoren, forfatterne velger derfor å undersøke barns livskvalitet som referanseramme for deres forskning om kvalitet i barnehagen (Dahle et al., 2016, s. 47). Forfatterne benytter i liten grad begrepet trivsel for å beskrive barns gode liv i barnehagen,

men velger heller begrepet well-being. Dette forklares med at well-being langt på vei er synonymt med triveselsbegrepet, men at slik de ser det er ikke trivsel helt dekkende for well-being (Dahle et al., 2016. s. 52).

3.2.2 Lek og læring

Her skal jeg trekke frem noen aktuelle syn på lek og læring som kommer tilsynet senere i prosjektet. Begrep som er sentrale i nordisk barnehagetradisjon og ofte er koblet sammen med triveselsbegrepet i rammeplanen er lek og læring. Lek har lenge vært vurdert som en stor og viktig del av barnehagelivet i Norge og har av mange i barnehagesektor blitt hegnet om som noe verdifullt. Særlig de siste årene da læringsbegrepet i barnehagesammenheng har fremstått i et litt annet lys enn det vi har vært vant med tradisjonelt. Greve et al. (2014, s.128) forteller at det siden år 2000 har vært et økende politisk press på barns læring i barnehagen. Forfatterne forteller videre at det samtidig kom private aktører på markedet som rettet oppmerksomhet mot hva barn bør lære i barnehagen. Et snevrere syn på læring, nye begrep som lekbasert læring og økte forventninger til bruk av evidensbaserte metoder har ført til motstand i barnehagesektoren. Dette munnet i februar 2016 ut i en reaksjon fra store deler av barnehage sektor, både ansatte og foreldre som samlet seg i et opprør som ble kalt «Barnehageopprøret» (Aksjonsgruppa Barnehageopprøret 2016, 2016). Opprøret var en reaksjon på regjeringens visjoner for barnehagefeltet der mange var bekymret og ikke så at visjonene var sammenfallende med norsk barnehagetradisjon der lek står i sentrum. I visjonen var det utpekt læringsmål for barnehagebarn, det skulle innføres en språknorm i norske barnehager og alle femåringer skulle språk testes. Resultatet av denne mobiliseringen av denne sterke mobiliseringen var at stortinget støttet barnehageopprøret og rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017) ble utgitt uten språknorm og hvor leken fremdeles står som kjerneaktivitet.

3.2.2.1 Læring

Biesta (2014s, 86) skriver at læring har vært et yndet begrep i pedagogisk forskning, politikk og praksis siden 1990 tallet. Han sier at i begrepet læring, som i utgangspunktet kun beskriver et forløp eller en aktivitet og ikke viser til innhold, retning eller formål. Det er først når det blir beskrevet hva læringen skal inneholde og hva formålet er, det gir mening. Å skape en forståelse for hva læring i barnehage skal inneholde og hva formålet er derfor viktig. Han trekker frem begrepet livslang

læring som et begreper som har dukket opp i politiske sammenheng i mange land de siste årene, også i Norge (NOU 2019:12, 2019; St.meld.nr.16, 2006-2007). Biesta (s. 87) mener at siden læringsbegrepet er så tomt, gjør det at begrepet benyttes så ofte i utdanningssammenheng problematisk etter som poenget med utdanning aldri bare er at de lærer noe, men at de også lærer det av bestemte årsaker. Barnehagen er nå en del av utdanningssystemet og det er et politisk mål at alle barn skal ha mulighet til å gå i barnehage.

Læringsbegrepet har alltid hatt en plass i barnehagene og har vært tett knyttet opp mot lek. Barnet lærer mye i barnehagen, noe av barnet først må lære seg er å skilles fra mor og far og knytte seg til ansatte og barn i barnehagen. Deretter skal barnet lære å leke, skaffe seg venner, håndtere konflikter og innrette seg etter barnehagens dagsrytme og mange rutiner. Barnet får også lære seg om barnekultur, sang, musikk, litteratur og mange ulike aktiviteter i naturen, med varierte materialer og nye turmål. Barnehagens støtter foreldre i prosessene rundt at barnet skal lære å gå, å snakke, bli selvstendig, kle på seg, slutte med bleie, spise selv, vaske hender og masse mer. Barns om blir nysgjerrig på hva større barn lærer på skolen, vil finne ut at det også kan utforskes i barnehagen med lav terskel. Potensialet for læring er enormt og har et mål om at barnet skal få utvikle seg i sitt eget tempo innenfor sine egne og barnehagens rammer. Bae (2018, s. 105) påpeker at det i praksis foregår mange læringsprosesser i barnehagen, men at hverken de planlagte eller de som er innbakt i lek og hverdagssituasjoner er lett å dokumentere uten å miste helhetstilnærmingen.

3.2.2.2 *Lek*

Lillemyr (2014, s. 13) forteller at noen hevder at leken er et mangeartet fenomen som ikke så lett lar seg fange i en definisjon, mens andre hevder at det er viktig å definere lek. Det finnes mange ulike teorier om lek, lek kan være vanskelig å forklare og definere, men der fleste mennesker føler hva lek er og gjenkjenner den når den oppstår. Jeg vil tro at de fleste voksne mennesker kan huske noe om hvordan det var å leke og kan kjenne på følelsen av hvor viktig leken var for oss som barn.

Østrem et al. (2009) skriver i sin rapport fra evalueringen av implementering av rammeplanen fra 2006 at et ensidig fokus på læring og fagområder i rammeplanen har ført til at ansatte i barnehagen i mindre grad vektlegger lek i sitt arbeide. Øksnes og Sundsdal (2014, s., s. 51) mener at idet vi gjør leken til et middel for noe annet, slutter den sannsynligvis å være lek og går over i en pedagogisk

aktivitet. Forfatterne mener også at en instrumentalisering av leken bygger på en misforståelse av hva leken er og at leken da ikke har en egenverdi.

Noen vil si at lek og læring kan gå over i hverandre og at det er mye god læring i lek og omvendt. Men ikke sjelden blir disse to fenomenene stående i et spenningsfelt der for mye tilrettelagte aktiviteter med læring som mål, kan hindre barnas ønsker og behov for å kunne styre leken selv. Mange argumenterer for lekbaserte læringsaktiviteter ikke er lek, men læringsaktiviteter som ligner lek. Slike aktiviteter kan være spennende, utfordrende og lærerike for barn, føre til trivsel og utvikling og gi barna inspirasjon til selvstyrt lek videre. Med andre ord, dekke mange av barnas behov, men mange vil også argumentere for at barna har et stort behov for å kunne være autonome og kunne leke fritt i den retningen som leken fører dem.

3.3 Ulike former for trivsel

Som før nevnt fremstår trivselsbegrepet som komplekst og uklart og jeg vil her gjøre rede for noen ulike former for trivsel som går igjen i forskning på feltet. Lind går i sin avhandling inn i trivselsbegrepet som forskningsfelt og viser til forskning der å undersøke trivsel er et spørsmål om subjektiv trivsel, psykologisk trivsel og objektiv trivsel, både hver for seg og ulike kombinasjoner. Hun skriver at hovedskillet går mellom objektiv og subjektiv trivsel, der objektiv trivsel og at det kan være vanskelig å skille disse to da de ofte går over i hverandre. Objektiv trivsel viser ofte til sosioøkonomiske betingelser som en faktor i som spiller inn mot om individs mulighet til trivsel. Lind skriver videre at objektiv trivsel referer til undersøkelser med søkelys på sosioøkonomiske betingelser som kan ha en betydning for individets trivsel. Med kategorier som materielle livsvilkår, fysisk helse, klassetilhørighet, etnisitet utdannelse, jobb også videre (Keyes et al., 2002). Lind (2019, s. 58) viser i sin avhandling til Gillett-Swan og Sargeant (2014) som påpeker at trivsel ikke bare kan sees på som en her-og-nå opplevelse, men noe som kan vedvare over tid. Gillett-Swan & Sargeant benevner dette som «accrual well-being» som oversettes til, pågående trivsel, som strekker seg ut til å omfattes personens vekst over ulike livsperioder. Her kan paralleller trekkes til ulike måter å se barn. En analyse av rammeplanen kan få frem ulike syn på barn og om det ansees som viktig at barn trives her og nå, at en god barndom har en egenverdi, eller om det dreier seg om: «å legge grunnlaget for videre utdanning og arbeidsliv og dermed for den enkeltes muligheter til å nå sine mål og utvikle sitt potensial» (Meld. St. nr. 19, 2015-2016, s. 5).

3.4 Trivselsindikatorer og trivselsfaktorer

I dette avsnittet ser jeg litt på to begrep som kommer igjen i forskning rundt trivsel, og som jeg også bruker gjentatte ganger i prosjektet mitt. Trivselsindikatorer representerer noen holdepunkter for hvordan vi kan finne ut om et barn trives eller ikke, for eksempel at barnet viser glede ved å komme til barnehagen å komme i barnehagen eller at barnet leker. Da trivselsbegrepet er så lite definert er det også vanskelig å finne samlet teori og hva som skal til for å trives og hvordan trivsel kan gjenkjennes.

Trivsel har en subjektiv side, hva som skal til for å trives oppleves ulikt fra barn til barn, men enkelte faktorer kan synes å måtte være til stede. I sitt prosjekt fant Rasmussen, Chumirri, et al. (2019, s. 14) ut at først og fremst er det barnets relasjon til foreldre og familie som avgjør om et barn har det godt eller ikke. Forholdet til de andre barna i barnehagen spiller også stor rolle. De observerte at når foreldrene hadde gått fra barnehagen, var venner det sentrale. Forholdet til de ansatte i barnehagen hadde også noe å si, og forskerne observerte at barna foretrakk forskjellige ansatte. Det å ha det godt henger også sammen med leker, ting og naturen på lekeplassen. Dagsrytme og overganger, den generelle stemningen i barnehagen som kunne variere gjennom dagen har også noe å si. Faktorer som ser ut til å være viktige er å ha venner, at barnet har gode relasjoner til de ansatte som representere tilhørighet, at det finnes spennende leketøy å leke med, omgivelser å leke i, dagsrytme som er tilpasset barnas ulike behov med gode overganger og en generell god stemning. Koch (2012) forteller også om at barnas autonomi og muligheter til å styre sin egen tid, og ikke alltid være observert av de ansatte er viktig for barna.

Da har jeg gått gjennom noen eksempler på trivselsfaktorer og skal nå gi noen eksempler på trivselsindikatorer. Søbstad (2011, s.241) skriver at mange av oss nok har opplevd både trivsel og mistrivsel i ulike situasjoner i livet, men at trivsel nok ikke handler om kortvarige sinnsstemninger. Trivsel handler mer om hvordan vi har det over en tidsperiode i generelle eller bestemte sammenheng. Hans påstand er at mennesker som trives, ser godt ut og at selv om vi tenker på trivsel som en indre følelse, vil denne indre følelsen kunne observeres på det ytre planet. Søbstad hevder at trivsel er tett forbundet med glede og humor og kan sees utenpå. Det at trivsel kan sees er noe som går igjen i forskningen.

Rasmussen, Chumirri, et al. (2019) formidler at pedagogene som var informanter i deres forskningsprosjekt beskriver at et barn som trives er et barn som er glad for å komme i barnehagen, at trivsel kan sees utenpå. Når barn er viser at de er glade for å komme i barnehagen,

Lind (2019) tok i sin doktoravhandling for seg barns trivsel i barnehage og fant en sammenheng mellom barnas barnehage liv og de ansattes arbeidsliv i barnehagen. I barnehagene hun utførte sine observasjoner og intervjuer kom det frem at hvis ikke de ansatte hadde et godt arbeidsmiljø og trivdes på arbeidsplassen, var det vanskelig å skape et godt barnehagemiljø for barna, dette bringer henne inn i interessante observasjoner og beskrivelser av hvordan arbeidslivets rammer skaper begrensninger i for barnas mulighet for trivsel. I sine samtaler og observasjoner har hun vært opptatt av hvilke barrierer og potensiale for trivsel som kunne identifiseres i barnehagens hverdagsliv. viktigheten av de ansattes tilstedeværelse for barna. Lind skriver også om «den verste dag» (s., 151), dager som de ansatte i barnehagene referer til, som dager de opplever som dårlige dager på jobb, der det er færre kollegaer på plass, mange vikarer, der barna blir urolige og mulighetene for å iverksette planlagte aktiviteter blir innskrenket. Dager som disse betyr at de ansatte får mindre tid til å være sammen med barna, kunne tilrettelegge for mindre grupper og møte barnas behov. Hennes informanter forteller at engasjementet og samarbeidet om barnas behov er en sentral motivasjon i det pedagogiske arbeidet og kilde til blant annet arbeidsglede. Handlingsrom står frem som et vesentlig aspekt ved dette arbeidet og de ansatte opplever det som utfordrende når handlingsrommet blir innskrenket. Perioder med mye fravær blant personalet i barnehagen er noe som jeg vil tro at alle som har jobbet i barnehage kjenner igjen som utfordrende, særlig da med hensyn til kvalitet i barnehagedagen for barna og som informantene i Lind sitt prosjekt sier: - *å få dagen til å gå uten katastrofer*. Tetthet av personale har noe å si for hvilke muligheter barnehagen kan ivareta barns trivsel.

3.5 Barns perspektiver

I dette avsnitte skal jeg se på hva forskningen sier om barns perspektiver. Da jeg i mitt prosjekt ikke har samlet inn data materiale fra barns syn på trivsel, har det vært viktig for meg å trekke inn forskning der barns perspektiver kommer frem i materialet. Å innhente barns perspektiver har vært gjenstand for økende oppmerksomhet siden Barnekonvensjon ble vedtatt i 1989. Johansson (2003, s. 42) problematiserer i sin artikkel barns perspektiver. Hun mener at det å forske på barns

perspektiver er på den ene siden, å undersøke under hvilke vilkår barn lever og hva disse vilkårene innebærer for barns erfaringer. På den andre siden handle om å forstå barns intensjoner og meningsuttrykk. Hun definerer barns perspektiver som «det som viser seg for barnet», barns erfaringer, intensjoner og meningsuttrykk. Sommer (2013, s. 11) påpeker at ettersom man aldri kan krype inn i et barnesinn er voksne dermed hensatt utenfor barnets verden. Han sier også at våre forestillinger om barnets opplevelsesverden former våre begrep om hvem barnet er. I praksis vil det si at hvis barnet trekker munnvikene oppover, tenker vi at barnet er glad og smiler. Hvis barnet gråter og rynker brynene, tenker vi at barnet er lei seg. Men vi vet jo egentlig ikke, Sommer mener at dette fungerer i praksis som en kommunikasjonsform mellom foreldre og barn, men dette forutsetter at det er et samsvar mellom barnets indre opplevelsesverden og deres ytre atferdsmessige uttrykk. Det blir altså kun en tolkning av barnets indre liv. Sommer skiller mellom barns perspektiver og barneperspektiv. Kort sagt setter han skille mellom at barns perspektiv representerer barns opplevelser, forståelser og erfaringer i sin egen livsverden. Videre at gjennom barneperspektiver rettes den voksnes oppmerksomhet mot en forståelse av barns opplevelse, erfaring og handlinger i verden.

Forskere benytter ulike metoder for å undersøke og forstå barns perspektiver. Barnehagebarn har ikke alltid det verbale språket som skal til for å kunne fortelle om sin verden, ofte bruker forskere derfor flere ulike metoder for å få innsikt. I tillegg til samtaler med og intervjuer av barn, ofte benyttes observasjon av barn, intervju av ansatte og foreldre, verktøy som tegning, fotografi, fortelling i workshops og befaringer der barn viser forskerne sine steder (Clark, 2010; Koch, 2012; Lind, 2019; Rasmussen, Chumirri, et al., 2019). I de siste årene har det også blitt gjort noen spørreundersøkelser både av barn, foreldre og ansatte (Nordahl et al., 2014; Seland & Sandseter).

Det å ha kunnskap om barns perspektiver og å kunne innta et barneperspektiv er nødvendig i pedagogisk arbeid. Å undersøke barns livsverden er sterkt knyttet opp mot barns mulighet til deltagelse. Barn kan ikke alltid ved hjelp av det verbale språket medvirke til sin hverdag. De ansatte i barnehagen må derfor være sensitive med hensyn til barnas mange uttrykksformer for å fange opp barns perspektiver.

3.6 Syn på barn og barndom

Det er en naturlig skjevhet i maktbalanse mellom barn og voksen som vi bør være oppmerksomme på, der barn alltid vil være den svakeste part. Hvordan vi vurderer barns verden kommer an på hvilket syn vi har på barn og barndom. I analysen vil det være hensiktsmessig å være bevisst på ulike syn på barn og hvordan disse kan føre til ulike tolkninger av dokumentene som skal analyseres. Det er derfor hensiktsmessig å undersøke hva forskning forteller oss om ulike syn på barn. Hvilket syn på barn man utgår ifra kan ha stor innvirkning på hvordan begrepet trivsel tolkes av den enkelte.

En inndeling av syn på barn som ofte dukker opp i forskning rundt trivsel er barn som «beings» og «becomings». Uprichard (2008) beskriver at det å se barn som «human beings» er å se barnet som en sosial aktør på egne premisser, som aktivt konstruerer hennes eller hans egen barndom og har erfaringer med det å være barn. At barn sees på som «human becomings» er å se barn som fremtidige voksne som mangler de grunnleggende ferdighetene og trekkene som den voksne de en dag skal bli. Dette trekker Uprichard frem som et spenningsfelt for hva de betyr å være barn og at ingen av tilnærmingene er tilfredsstillende, men at de kan utfylle hverandre. På den ene siden er det viktig at barnet opplever kvalitet i hverdagslivet, her og nå, barndommens egenverdi. Men at det å legge et godt grunnlag for barnet som skal utvikles til et godt voksenliv også er viktig.

Kragh-Müller og Ringsmose (2015, s.7) forklarer disse begrepene i sitt prosjekt, der de undersøker pedagogisk kvalitet i de danske daginstitusjoner, slik:

“Becoming” handler om, hvordan man giver børn de bedste betingelser for trivsel, læring og udvikling, så det er muligt for dem at udvikle de færdigheder og kompetencer, som de har brug for, med henblik på at kunne indgå i det samfundsmæssige liv, som de vokser op i og er en del af.

“Being” handler om, at det også er en del af pædagogisk kvalitet, at børnene har mulighed for at trives og leve et godt børneliv her og nu.

Et slikt syn på barn er et av trekkene som kjennetegner den nordiske barnehagetradisjonen der et helhetlig syn på barnet og barnets behov er sentral (Broström, 2014a). Det finnes flere ulike syn på barn og det har i de senere års forskning på barn blitt beskrevet noen typer barn. Som et eksempel har Koch (2012) i sin doktoravhandling forsket på barnas trivsel, og beskriver det glade avstemte barnet som ideal i barnehagen. Der du på den ene siden har det forsiktige barnet som er stille og beskjeden. Ballademakeren, som jeg forstår som «urokråka», som lager støy og er i høy aktivitet. Så

har vi det avstemte barnet, som er rolig innendørs og aktiv utendørs og passer inn det det bilde de ansatte har av hva et barns adferd skal være i barnehagen. Barn har ulike personligheter og må derfor må bli møtt på en måte som er tilpasset deres behov for å kunne trives og utvikle seg

3.7 Profesjonelt skjønn og barnehagelærerrollen

I dette avsnittet skal jeg ta for meg begrepet profesjonelt skjønn og barnehagelærerrollen.

Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 17) sier «Barnehagelæreren er den profesjonen som utdannes spesielt for å kunne ivareta barnehagens oppgaver» og «Pedagogisk leder er gitt ansvaret for å lede det pedagogiske arbeidet i tråd med godt faglig skjønn». I mange barnehager i dag er barnehagelærere gitt stillingen pedagogisk leder, men i noen barnehager er det også noen barnehagelærere som har stilling som barnehagelærer. Noen barnehager har avdelingsledere isteden for pedagogiske ledere. Rammeplanen benytter seg både av barnehagelærer og pedagogisk leder i sin tekst, slik at disse to benevnelsene blir brukt i mitt prosjekt. I Danmark benytter de benevnelsen pedagog, det har jeg ikke oversatt og benytter derfor også denne benevnelsen noen steder. I trivselsarbeid viser det å kunne utvise godt skjønn seg som viktig. Da det ikke finnes noe oppskrift på hvordan mennesker skal ha det bra, og dette er et subjektiv opplevd fenomen, blir det å kunne bruke godt skjønn helt nødvendig. Det jeg erfarer er at vi i barnehagen ofte omtaler dette som å bruke magefølelsen.

Grimen og Molander siterer rettsfilosofen Dworkin (Dworkin, 1978:31, i følge 2008, s. 181) som illustrerte at skjønn likner på hullet i en smultring, det eksisterer som et åpent område omgitt av et belte av restriksjoner. Derfor er skjønn relativ til visse begrensninger og til den autoriteten som har fastsatt disse. Skjønnutøvelsen og profesjonens handlingsrom og autonomi er altså begrenset av profesjonens mandat, retningslinjer, lovverk og rammeverk, fastsatt av den myndighet som har tildelt profesjonen rettigheten til å utøve skjønn. En annen rammefaktor, som er aktuelt for arbeid i barnehage, kan også være rent organisatoriske rammer, fysiske rammer og begrensede mengder ressurser (Eik et al., 2016, s. 28).

Med en profesjons mandat eller samfunnsoppdrag, følger også en ansvarliggjøring eller en regnskapsplikt ovenfor den myndighet som har tildelt profesjonen mandatet eller

samfunnsoppdraget. Molander og Grimen (2008, s. 194-195) var i sin diskusjon om skjønn, opptatt av hvordan skjønnsutøvelse kan ansvarlig gjøres. Elementet av vilkårlighet og variasjon som skjønn medfører, av forfatterne kalt skjønnets byrder, utgjør et betydelig normativt problem i moderne rettsstatlige velferdsstaters kjerne. Det er også et problem for tillit til de profesjonelles vurderinger og beslutninger. Der det ikke finnes evidensbaserte metoder, som i trivselsarbeid, er det derfor svært viktig at barnehagelærere, ikke bare er bevisst sitt mandat og samfunnsoppdrag, men også er bevisst på regnskapsplikten som følger med dette mandatet. «Barnehagelæreres dømmekraft handler om å vurdere, analysere, avveie, prioritere og skjelne mellom gyldig og ugyldig, og mellom viktig og mindre viktig – alt med utgangspunkt i at barnehagelærerens lojalitet primært ligger hos barna» (Hennum & Østrem, 2016, s. 63)

4 Styringsdokumenter og lærerplaner

Her skal jeg gi en kort beskrivelse av styringsdokumenter knyttet til barnehagesektoren. Koch skriver i sin doktoravhandling (2012, s. 8) om at det i Danmark de siste 25 årene har oppstått et ideal om trivsel som et personlig mål og at trivsel oppfattes som en personlig kvalitet ved tilværelsen som alle har krav på. I Norge i likhet med Danmark ser vi økt oppmerksomhet på trivsel i sunnhetspolitiske strategier og i målsetninger for barn i norske barnehager og skoler. Jeg kan som eksempel vise til «Soria Moria-erklæringen» (Statsministerens kontor, 2005) som trekker linjer til hvordan de politiske målene vil se ut fremover, «Kvalitet i barnehagen» (St.meld.nr. 41, 2008-2009) og «Ingen sto igjen» (St.meld.nr.16, 2006-2007) som går mer spesifikt inn på hvilke kvalitetsmessige ønsker regjeringen hadde for barn og unge. Den siste stortingsmeldingen «Tett på» som omhandler barn i barnehage (Meld. St. nr. 6, 2019-2020) der stortinget ønsker at vi skal ha en barnehage og skole som gir muligheter for alle barn og unge – uavhengig av sosial, kulturell og språklige bakgrunn, kjønn, kognitive og fysiske forskjeller og som omhandler satsningsområdet tidlig innsats.

4.1 Barnehageloven

Da rammeplanen ikke bare er en læreplan, men også en forskrift til barnehageloven er det viktig å se på hva som står om trivsel også i loven. I år, 2021, trådte en revidert barnehagelov (2005) i kraft, denne har fått et nytt kapittel som omhandler psykososialt barnehagemiljø. Jeg har her trukket ut to sitat fra barnehageloven der trivselsbegrepet har blitt benyttet. Barnehageloven sier at:

Kapittel I. Barnehagens formål og innhold

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.

Kapittel VIII. Psykososialt barnehagemiljø, § 41. Nulltoleranse og forebyggende arbeid

Barnehagen skal ikke godta krenkelser som for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Alle som arbeider i barnehagen, skal gripe inn når et barn i barnehagen utsettes for slike krenkelser.

Barnehagen skal forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø ved å arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, trivselen, leken og læringen til barna

Barns rett til å trives i barnehagen nedfelt i lov allerede i den første barnehageloven som kom ut i 1975 (Barnehageloven). De senere versjonene av loven har trivselsbegrepet vært en del av lovteksten og ble etter hvert en del av formålsparagrafen. Ved siste endring av loven 1. januar 2021 har trivselsbegrepet blitt benyttet i det nye kapittelet om barn psykososiale miljø og barns rett til å trives i barnehagen kommer da ennå sterkere frem enn tidligere.

4.2 Rammeplan for barnehagen - innhold og oppgaver

Rammeplanen er både en forskrift til barnehageloven og en lærerplan for barnehagene. Et dokument som både skal ivareta barns rettigheter og gi anvisninger til innhold og oppgaver til barnehagene er komplekst, noe som rammeplanen bærer preg av. Den første rammeplanen trådte i kraft i 1996 (Barne- og Familiedepartementet), denne ble etterfulgt av en ny versjon i 2006 (Kunnskapsdepartementet), med en revidert versjon i 2011 (Kunnskapsdepartementet) og sist den gjeldende rammeplanen som trådte i kraft i 2017 (Kunnskapsdepartementet).

De to første rammeplanen ble skrevet av et rammeplanutvalg som besto hovedsakelig av fagpersoner fra barnehagefeltet (Greve et al., 2014), mens den gjeldende rammeplanen var den første som ble skrevet av departementet selv. Rammeplanen ble sendt på høring og fikk mange innspill fra barnehagefeltet denne ble utgitt i 2017. Det har blitt utført flere evalueringer av implementering av rammeplaner (Homme et al., 2020; Ljunggren et al., 2017; Østrem et al., 2009) som jeg benytter meg av i min drøfting. Det vises i disse evalueringen at rammeplanen har fått stor oppslutning i barnehagene, men viser variasjoner i hvordan barnehagene har iverksatt rammeplanen og hvordan denne brukes.

5 Metode

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for mitt vitenskapsteoretiske ståsted og deretter gå inn på mine valg av metoder for datainnsamling og analyse. Jeg skal beskrive hvilken rolle jeg har inntatt som forsker, de erfaringene jeg har gjort meg og min opplevelse av prosessen.

Jeg har som forsker plassert meg innen hermeneutikken. En hermeneutisk tilnærming legger i følge Thagaard (2013, s. 41) vekt på at det ikke finnes egentlige sannheter, men at fenomener kan tolkes på ulike nivåer der målet er å oppnå en gyldig forståelse av meningen i teksten. Jeg har god kjennskap til teksten jeg skal analysere på forhånd, men ønsker å skyve denne kunnskapen til side for å kunne se teksten fra ulike perspektiver og oppdage nye elementer ved denne.

5.1 Valg av metode

I mitt prosjekt skal jeg undersøke hvordan trivselsbegrepet er benyttet i rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017). Da jeg skulle finne tema for mitt master prosjekt hadde jeg et ønske om å bruke anledningen til å bli bedre kjent med styringsdokumenter for barnehagen og valgte derfor å gjøre en tekstanalyse av rammeplanen. Jeg ønsker å finne ut hvilke forståelser som viser seg gjeldene for begrepet og håper å kunne bidra til økt oppmerksomhet på barns trivsel i norske barnehager. Jeg vil se etter eventuelle spenningsfelt mellom politiske intensiver og pedagogisk praksis i barnehagefeltet. Hva er bakgrunnen for at trivselsbegrepet er så framtrødende i rammeplanen? Er det for at barn trivsel er et mål i seg selv? Eller er det et middel for å oppnå andre mål? Som for eksempel læring, som er en del av satsningen «tidlig innsats» (Meld. St. nr. 6, 2019-2020). En del av undersøkelsen blir å finne ut om det blir klart hvordan trivsel skal bli ivaretatt eller om finnes rom for bruk og tolkninger av rammeplanen som kan innskrenke barns muligheter for å trives på grunn av for eksempel for stor vekt på læring.

For å besvare problemstillingen har jeg valgt å benytte meg av både en kvalitativ og en kvantitativ tilnærming til datamaterialet. Jeg skal først foreta en tekstanalyse, også kalt dokumentanalyse, av det som (Thagaard, 2013) betegner som foreliggende tekster, i dette tilfelle rammeplan for barnehagens. Studie av dokumenter har i følge Thagaard (2013, s.59) en lang tradisjon i kvalitativ forskning og skiller seg fra data forskeren har samlet inn i felten ved at dokumentene er skrevet for

at annet formål enn det forskeren skal bruke dem til, et annet formål enn det som omfattes av forskningsprosjektet. Rammeplanen er et såkalt policydokument, slike typer dokumenter er utformet på bakgrunn av ulike politiske prosesser og diskurser som foregikk i perioden disse ble utgitt. De politiske vedtak som ble fattet i perioden disse ble utformet vil prege hvordan dokumentene har blitt utformet. Ifølge Steinnes og Eik (2017, s.50), er derfor ikke rammeplanen politisk nøytral eller upartisk, men derimot preget av rådende ideer og politiske syn på barnehagen som en samfunnsinstitusjon.

Jeg skal kartlegge meningsinnhold i et mye brukt begrep, dette er i følge Bratberg (2017s. 68), en kvalitativ tilnærming i form av en innholdsanalyse. Her er tallfesting ikke et mål, men å fange opp vesentlige elementer i teksten. Ifølge Bratberg bygger innholdsanalyse på et positivistisk vitenskapssyn, der det empiriske materialet handler om tekstens manifeste innhold som beskrives som: «det som står, er det som gjelder». Rammeplanen er en forskrift til barnehageloven, det som står er det som gjelder for alle barnehager og å bryte med dette kan i verste fall medføre straff eller andre sanksjoner. Utfallet jeg ønsker å forklare her er barnehagers plikt til å følge opp barns trivsel og hvordan vi som jobber i barnehage skal tolke trivselsbegrepet for å ivareta barnas rett til å trives. For å finne ut av det vil jeg også benytte idéanalyse, en form for innholdsanalyse der målet vil være å kartlegge hvilke ideer som er fremtredende i bestemte tekster (Bratberg, 2017, s. 74). I denne oppgaven er hensikten å analysere tekster for å finne ut hva ideene bak framstillingen av barns trivsel er, ifølge Bratberg må analysen forankres i noe som ofte dreier seg om etablert forståelse for tekstens budskap samt en vilje og evne til å kontekstualiser og vurdere tekst ut fra den sammenheng. Jeg skal i tillegg benytte meg av en kvantitativ tilnærming da jeg går inn i teksten og teller hvor ofte begrepet dukker opp og lager en oversikt over hvilke andre begrep trivsel kobles med og hvor ofte disse koblingene dukker opp. Selv om trivselsbegrepet ikke er definert, er det et godt etablert begrep i det norske språket. Bratberg (2017, s. 100) skriver at tekstanalyse innebærer å betrakte tekster som datamateriale. Videre skriver han at kvantitativ innholdsanalyse måler forekomst av bestemte elementer i tekst gjennom å tallfeste slik at disse skårene kan legges til grunn for en statistisk analyse. Hensikten med prosessen er å gi en konsentrert gjengivelse av innholdet i et tekstmateriale.

Temaet for mitt prosjekt er trivsel for barn i barnehage. Thagaard (2013, s. 181) omtaler tematisk analyse som temasentrert analytisk tilnærming som kan knyttes til presentasjoner av materialet

hvor vi retter oppmerksomheten mot temaer som er representert i prosjektet. Ifølge forfatteren, kritiseres teamsentrert analyse for at det ikke ivaretar et helhetlig perspektiv når en i undersøkelsen løsriver utsnitt av tekst fra sin opprinnelige sammenheng og undersøker disse med utsnitt fra de ulike dataene i undersøkelsen. Forfatteren trekker frem viktigheten av å analysere sammenheng mellom temaene for å gi grunnlag for en helhetlig forståelse av materialet (s. 181). Dette er noe jeg må være oppmerksom på når jeg trekker ut sitat av tekst fra rammeplanen i mitt utvalg. Setninger og avsnitt kan si noe om meningsinnholdet i en enkelt setning. Det er derfor viktig at jeg under analysen leser hele dokumentet og deretter trekker ut deler av teksten som hører til seksjoner der begrepet trivsel forekommer. Slik får jeg også med beslektede eller forklarende begreper slik at det blir mulig å lage gode kategorier.

5.2 Analysestrategier

I deler av min analyse ønsket jeg i utgangspunktet å benytte meg av deduktiv strategi (Bratberg, 2017, s.90) i analysen, å ha ferdige kategorier før jeg starter analysearbeidet og jobbe ut fra disse. Å bestemme seg for kategorier på forhånd har vist seg å ikke være en tilnærming til teksten som har vært hensiktsmessig og jeg har måttet nærme meg stoffet fra ulike vinkler og teste ut ulike kategoriseringer for å greie å systematisere stoffet og få oversikt over teksten og der skjema og kategorier benyttet i analysen vokser frem etter hvert som analysen arbeides med og gjennomføres. Jeg benytter meg derfor av en induktiv strategi der løsningen på oppgavene eller utfordringene viser seg etter hvert som en jobber seg inn i feltet, en metode som jeg vurderer som hensiktsmessig når jeg skal inn å analyse rammeplanen. For å få oversikt over materialet har jeg laget tabeller og figurer der jeg sorterer data for å gjøre det oversiktlig å for å kunne finne frem til det bakenforliggende, ideen bak teksten. Jeg stiller meg åpen for hva som viser seg, en slik type forskningstilnærming kan knyttes til hermeneutisk fenomenologi.

5.3 Analyseprosessen

Analysen er min undersøkelse av hvordan styringsdokumentene presenterer trivsel opp mot teori. For å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene vil jeg foreta en analyse delt i fire deler.

Først benytter jeg meg av en kvantitativ tilnærming til teksten, der jeg ser på hyppighet rundt bruk av begrepet trivsel ved å tallfeste hvor mange ganger begrepet forekommer, i hvilke deler av dokumentet begrepet kommer frem og lage en oversikt over dette. Her trekker jeg samtidig ut sitat fra rammeplanen basert på hvor trivselsbegrepet blir brukt. Sitatene skal jeg bruke i videre i andre deler av analysen. En slik undersøkelse kan fortelle meg noe om hvordan begrepet har blitt vektlagt i dokumentet. Jeg setter den gjeldende rammeplanen opp mot de to foregående fra 1996 og 2006 for å kunne sammenligne hvor hyppig trivselsbegrepet er brukt i disse.

Videre ser jeg på hvilke andre begrep trivsel settes i sammenheng med og lager en oversikt for å undersøke om begrepet kan tolkes ut fra hvilke begrep trivsel står i sammenheng med. Jeg lager statistisk oversikt over forekomst som jeg setter inn i en figur.

Deretter trekker jeg ut og sammenfatter krav rundt arbeid med trivsel som kommer frem i sitatene for å finne ut hvem som skal ivareta barns trivsel og i hvilke sammenhenger dette skal gjøres. Dette kan fortelle noe om hvilket oppdrag som gis til barnehagen. Jeg sorterer da kravene under fem ulike kategorier utformet som spørsmål for å få oversikt over hva oppdraget er:

1. Hvem har ansvar for barns trivsel i barnehagen?
2. Hvordan skal trivsel vurderes?
3. Hvordan skal barnehagen tilrettelegge for trivsel?
4. Hvorfor skal barnehagen undersøke og følge opp barns trivsel?
5. Hvilke faktorer fører til barns trivsel?

Til slutt skal jeg med en gjennom en kvalitativ tilnærming tolke hvilke syn på barn og barndom som kommer til syne i sitatene, for å undersøke hvilke ideer som ligger bak bruk av trivselsbegrepet i rammeplanen. Jeg ser da her etter tidsperspektiv her-og-nå og fremtidsperspektivet. Jeg tolker også her meningsinnhold i sitatene og ser om jeg finner gjentakelser, koblinger eller motsigelser i teksten. I denne delen av analysen ser jeg også på rammeplanenes helhet og hvor trivselsbegrepet ikke blir brukt, men ville vært naturlig til stede i teksten med basis i min kunnskap om barns trivsel og hvordan jeg forstår barns trivsel.

5.4 Min forforståelse

Som mor, barnehagelærer, gjennom mangeårig praksis som pedagogisk leder, masterstudent, rektor på skole og nå som barnehagestyrer, har jeg med meg en forforståelse for temaet barns trivsel. Jeg har en forståelse for hva trivsel er, hvordan det kan gjenkjennes hos barn og voksne, hva foreldre ønsker for sine barn og hvilken plass det har i barnehagens dagligliv. Denne forforståelsen er en del av meg og blir med inn i min forskerrolle, men jeg ønsker å kunne å oppnå en dypere innsikt og få et mer nyansert bilde på barnehagebarns trivsel fra ulike vinkler og må derfor forsøke å ha et åpent og undersøkende blikk på tekstene. I min forforståelse ligger også en antagelse om at alle som jobber i barnehage reflekterer over enkeltbarns trivsel i større eller mindre grad og at de har mye kunnskap om trivsel ut ifra sine erfaringer. I og med at trivsel er et så komplekst fenomen tror jeg at mye av kunnskapen er taus kunnskap og kan være vanskelig for barnehagepersonell å sette ord på og at i å undersøke barns trivsel må barnehagelæreren bruke sitt profesjonelle skjønn for å vurdere om barns trives eller ikke. Da jeg har jobbet mange år i barnehage har tar jeg også med meg en forståelse for hvordan noen barnehager jobber med rammeplanen i sitt plan- og vurderingsarbeid. Rammeplanen er ikke en ny tekst for meg, jeg kjenner denne godt fra før og har en del meninger om innholdet. Jeg har også kjennskap til hvordan barnehagemiljøet i Norge har reagert på rammeplanen både før den kom ut og i etterkant. Alt dette tar jeg med meg inn i prosessen videre og må være bevisst på at jeg skal ha et åpent sinn når jeg jobber med analyse, tolkning og drøfting.

6 Analyse av rammeplanen

I første del av analysen tallfester jeg hvor ofte begrepet trivsel benyttes.

Da den gjeldende rammeplanen (Kunnskapsdepartementet) kom ut i august 2017 var dette den tredje i rekken av rammeplaner for norske barnehager. De to foregående kom ut i 1996 og 2006. I den første rammeplanen er trivselsbegrepet benyttet ni ganger teksten, i rammeplanen fra 2006 (Kunnskapsdepartementet) er begrepet benyttet syv ganger. Den første rammeplanen fra 1996 (Barne- og Familiedepartementet) er et omfattende dokument på 139 sider. Rammeplanen fra 2005 har et mindre omfang og er på 55 sider. Rammeplanen fra 2017 er til sammenligning 57 sider, men bare 37 av disse er tekstsider.

Den gjeldende rammeplanen er delt opp i ni kapitler. I mitt søk etter trivselsbegrepet i den gjeldende rammeplanen er begrepet benyttet fjorten ganger i fem av de ni kapitlene. Den gjeldende rammeplanen er betydelig kortere enn de to foregående i mengde tekst og bruk av trivselsbegrepet er fordoblet fra forrige rammeplan. Det kan da tolkes som om barns trivsel nå betraktes som viktigere i barnehagesammenheng enn tidligere.

Jeg vil her i form av utvalgte sitat fra rammeplanen presentere en oversikt over i hvilken sammenheng begrepet blir benyttet og hvilke andre begrep som står forbundet med trivsel. Jeg skal i tillegg vise til hvor trivselsbegrepet ikke blir nevnt som det kunne vært naturlig at det var med. I oversikten blir det fremhevet hvem som blir satt som ansvarlige for å ivareta barns trivsel, om det blir gitt noen retningslinjer for hvordan barnehagen skal jobbe for å fremme, ivareta og vurdere barns trivsel. I rammeplanen finner vi et betydelig antall krav, formulert som at barnehagen «skal» utføre ulike oppdrag knyttet til barna. Ordet «skal» kommer frem 266 ganger i rammeplanen og formidler rammeplanens oppgaver til barnehagen. Disse «skal» kravene er rettet til barnehagen, personalet, barnehagelærere, pedagogiske ledere og styrere. Disse kravene kommer frem både i avsnittene og i en egen oversiktsliste i slutten av hvert avsnitt. Dette fenomenet forekommer i kapittel 3. Barnehagens formål og innhold, i kapittel 8, Barnehagens arbeidsmåter og i kapittel 9, som omhandler barnehagens fagområder. Da dette i første øyekast kan virke som en oppsummering av avsnittet for å gi oversikt over kravene, er det ikke slik. Det er ikke sammenheng mellom kravene i selve teksten og i listen. Dette fremstår som forvirrende og lite oversiktlig for leser. I de øvrige kapitlene blir krav gitt kun i avsnittsteksten.

Jeg har i den følgende oversikten valgt å kun ta med sitat der trivselsbegrepet blir brukt i teksten, samt det jeg vurderer som viktig å ta med når det gjelder å få med kontekst og sammenheng. For å få oversikt over begrepet og krav som angår barns trivsel har jeg laget en tabell² hvor dette kommer frem. Jeg trekker ut hvilke krav som kommer frem knyttet til barns trivsel for å få oversikt over oppdragene som gis barnehagen med hensyn til ivaretagelse og arbeid med barns trivsel. Dette som beskrevet i avsnitt om analyseprosessen. I analysen vil jeg også se på hvilke syn på barn som eventuelt viser seg i teksten.

6.1 Kapittel 1. Barnehagens verdigrunnlag.

Under avsnittet: Barn og barndom

Sitat nr. 1 - Barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi. Å bidra til at alle barns om går i barnehage, får en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek, er fundamentalt. Barnehagen er også en forberedelse til aktiv deltagelse i samfunnet og bidrar til å legge grunnlag for et godt liv (s. 8).

Trivsel blir her satt i sammenheng med barndommens egenverdi og blir sammen med vennskap og lek nevnt som fundamentalt for en god barndom. Synonymer til begrepet fundamentalt er blant annet: basis, grunnleggende, essensielt, uunnværlig og elementært. Jeg tolker da at trivsel, vennskap og lek skal da ifølge rammeplanen ligge i bunnen for alt annet som barnet skal oppleve i barnehagen.

Vennskap og lek er kjente trivselsfaktorer. Neste setning peker fremover i tid mot aktiv deltagelse i samfunnet og grunnlaget for et godt liv for barnet videre i ungdomsår og som voksen, barnehagen presenteres som en forberedelse til voksenlivet. Dette kan tolkes som at barndommens egenverdi og at barnet trives her og nå har en verdi også for et godt liv i fremtiden og som en verdi i samfunnsdeltagelse.

Krav: barnehagen skal bidra til at barn som går i barnehage skal få en god barndom preget av trivsel.

Under avsnittet: Livsmestring og helse.

² Se tabell - 1

Sitat nr. 2 - Barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing (s.11).

Her blir trivselsbegrepet knyttet opp mot fysisk og psykisk helse og sosial utjevning, tre tidsaktuelle begrep. Trivsel, livsglede, mestring og egenverds følelsen blir satt i kontrast mot mobbing og krenkelser. Trivsel kan her tolkes som helsefremmede i forhold til fysisk og psykisk helse. Livsglede, et beslektet begrep til trivselsbegrepet. Mestring, kan være en trivselsfaktor. Følelse av egenverd, bli sett, hørt og ha venner, motta omsorg også mulige trivselsfaktorer. Krenkelser og mobbing kan tolkes som faktorer som virker hemmende på trivsel, egenverd og livsglede, altså kunne føre til mistrivsel. Dette sitatet tolker jeg som at trivsel er viktig både i et fremtidsperspektiv og i et her-og-nå perspektiv.

Krav: barnehagen skal bidra til trivsel.

6.2 Kapittel 3: Barnehagens formål og innhold.

Under avsnittet: Barnehagen skal ivareta barnas behov for omsorg.

Sitat nr. 3 - Omsorg er en forutsetning for barnas trygghet og trivsel, og for utvikling av empati og nestekjærlighet. Barna skal ha mulighet til å utvikle tillit til seg selv og andre. I barnehagen skal alle barna oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for (s. 19).

Her blir trivselsbegrepet knyttet opp mot omsorg, trygghet, empati, nestekjærlighet og tillit. Her følger også en setning om å bli sett, forstått og respektert. Disse begrepene er alle kjente faktorer for trivsel. Dette sitatet legger vekt på trivsel i et her-og-nå perspektiv og oppleves som at barnets trivsel er en verdi i seg selv. Her leser jeg forventninger om hva barna skal oppleve i barnehagen, men ingen direkte krav som angår trivsel til barnehagen her.

Sitat nr. 4 -Barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet og mellom barna som grunnlag for trivsel, glede og mestring. Personalet skal arbeide for et miljø som ikke bare gjør barna til mottakere av omsorg, men som også verdsetter barna egne omsorgshandlinger (s. 19).

Trivsel står her sammen med begrepet omsorgsfulle relasjoner. Relasjoner er viktig for barns trivsel, relasjoner til både andre barn og personalet i barnehagen. Det står også at barn skal verdsettes som omsorgspersoner, det kan tolkes som at barns omsorgshandlinger er viktig

for sin egen og andre barns trivsel i barnehagen. Barn har en rolle som aktive aktører i hverandres trivsel. Dette peker mot at både enkeltbarnet og barna i gruppe skal trives og samhandle om dette fenomenet. Glede og mestring er kjente trivselsfaktorer og i dette sitatet leser jeg også som at barns trivsel har en verdi i seg selv her -og -nå.

Krav: Barnehagen skal legge til rette for omsorgsfulle relasjoner.

Under personalet skal:

Sitat nr. 5 - Personalet skal sørge for at alle barn opplever trygghet, tilhørighet og trivsel i barnehagen (s. 20).

Her fastsettes personalet i barnehagen som ansvarlige for barns trivsel, i stedet for barnehagen generelt som blir mye brukt i rammeplanen. Dette tolker jeg som viktig en ansvarliggjøring av alle ansatte i barnehagen og gir en mer spesifikk fordeling av ansvar knyttet til personer og ikke bare til barnehagen som institusjon, som kan være mer diffust. Selv om ikke den nye paragrafen om barns psykososiale miljø i barnehageloven var satt i kraft ennå da rammeplanen ble laget i 2017, kan vi kjenne igjen at alle ansatte i barnehagen har en plikt til å følge med og melde fra hvis et barn ikke har det bra. Begrepene trygghet og tilhørighet er kjente trivselsfaktorer. Sitatet oppleves som at barns trivsel har en verdi i seg selv i et her-og-nå perspektiv.

Krav: personalet skal sørge for at alle barn opplever trivsel i barnehagen.

Under avsnittet: Barnehagen skal fremme læring.

Under personalet skal:

Sitat nr. 6 - Personalet skal legge til rette for helhetlige læringsprosesser som fremmer barns trivsel og allsidige utvikling (s. 22).

Her dukker igjen koblingen mellom begrepene allsidig utvikling og trivsel. Her blir også helhetlige læringsprosesser knyttet sammen med trivselsbegrepet og beskrevet som en faktor for å fremme barns trivsel og allsidig utvikling. Her tolker jeg det som at helhetlige læringsprosesser er en faktor som fremmer trivsel både i et her-og-nå perspektiv og et fremtidsperspektiv. Trivsel er en viktig faktor for utvikling og utvikling fører til læring. Læring kan være en trivselsfaktor og kan også nevnes som en trivselsindikator. Barnets utvikling og læring er viktig for barnets fremtid.

Krav: personalet skal legge til rette for å fremme barns trivsel.

6.3 Kapittel 5: Samarbeid mellom hjem og barnehage.

Sitat nr. 7 - Samarbeid mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål. Foreldrene og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling (s. 29).

Vurdering av barns trivsel og allsidige utvikling er viktig innhold i foreldresamarbeidet og Sammenheng mellom barns ulike arenaer, hjem og barnehage er en kjent trivselsfaktor og kan tolkes som viktig for barnets trivsel her-og-nå. Barnets beste begrepet er her brukt om som et mål for foreldresamarbeid, begrepet er et sentralt begrep i barnekonvensjonen og er også derfor innlemmet både i Grunnloven og barnehageloven. Krav: foreldre og personalet har et felles ansvar for barnets trivsel.

Sitat nr. 8 – Foreldresamarbeidet skal skje både på individnivå, med foreldrene til hvert barn, og på gruppenivå gjennom foreldrerådet og samarbeidsutvalget. På individnivå skal barnehagen legge til rette for at foreldrene og barnehagen jevnlig kan utveksle observasjoner og vurderinger knyttet til enkeltbarns helse, trivsel, erfaringer, utvikling og læring (s. 29).

Begrepet trivsel settes her i sammenheng med begrepene: erfaringer, helse, utvikling og læring. Jeg tolker også her at barnehagen skal observere og vurdere enkeltbarns trivsel som grunnlag for utveksling av informasjon med foreldre. Her sies det ikke noe hva foreldresamarbeidet på gruppenivå skal inneholde. Er det her ment at helse, trivsel, erfaringer, utvikling og læring også skal være en del av foreldresamarbeidet på gruppenivå? Ikke bare i foreldresamarbeidet rundt hvert enkelt barn? Dette fremstår som uklart, men det kan ha vært en slik hensikt bak dette sitatet. Foreldresamarbeid handler ofte om barns trivsel og allsidige utvikling og kan tolkes som viktig både i et her-og-nå perspektiv og i et fremtidsperspektiv. Her legges det også vekt på ivaretagelse av barn som enkeltindivid så vel som trivsel i barnegruppen.

Krav: barnehagen skal jevnlig utveksle observasjoner og vurderinger knyttet til enkeltbarns trivsel.

6.4 Kapittel 7: Barnehagen som pedagogisk virksomhet

Under avsnittet: Planlegging

Sitat nr. 9 – Planlegging gir personalet grunnlag for å tenke og handle langsiktig og systematisk i det pedagogiske arbeidet. Planleggingen skal bidra til kontinuitet og

progresjon for enkeltbarn og barnegruppen. Planlegningen synliggjør hvordan barnehagen fortolker og realiserer rammeplanen og skal være utgangspunkt for refleksjon og utvikling av virksomheten. Planleggingen må baseres på kunnskap om barns trivsel og allsidige utvikling, individuelt og i gruppe. Den skal baseres på observasjon, dokumentasjon, refleksjon, systematisk vurdering og samtaler med barn og foreldre (s. 37).

Her benyttes igjen begrepet allsidig utvikling sammen med trivselsbegrepet. I dette sitatet leser jeg det som at kunnskap om barns og barnegrupperes trivsel og allsidig utvikling skal legges til grunnlag for planlegging for progresjon og kontinuitet for barn og barnegruppe. For å samle den nødvendige kunnskapen skal det observeres, dokumenteres, reflekteres, systematisk vurderes og gjennomføres samtaler med barn og foreldre rundt trivsel og allsidig utvikling. Jeg tolker det som at hele personalet skal samarbeide rundt dette arbeidet da det ikke er nevnt spesifikke roller i barnehagen her. Det vil si at hele personalet, ikke bare de som har barnehagelærerutdanning, bør ha kunnskap om barn og barnegrupperes trivsel og allsidig utvikling generelt og for de barna som går i barnehagen til enhver tid, spesielt. Dette sitatet tolker jeg som at trivsel er viktig for barna her og nå, men at ved å ivareta allsidig utvikling også peker mot trivsel i et fremtidsperspektiv.

Krav: Planlegging for enkeltbarnet og barnegruppen må baseres på kunnskap om barn og barnegrupperes trivsel og på observasjon, dokumentasjon, refleksjon og systematisk vurdering og samtaler med barn og foreldre.

Under avsnittet: Vurdering

Sitat nr. 10 – Kunnskap om barnegrupperes og enkeltbarnets trivsel og allsidige utvikling er viktig for å gi alle barn et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen (s. 39).

Igen blir trivsel begrepet satt i sammenheng med allsidig utvikling. Å inneha kunnskap om barnegrupperes og enkeltbarnets trivsel er viktig for å kunne gi et tilrettelagt tilbud for alle barn. Her er i likhet med sitat nr. 9, som omhandler planlegging en forventning om at barnehagen skal ha kunnskap om barnas trivsel. I kapittel 2, som omhandler ansvar og roller, står det at det er den pedagogiske lederen som er gitt ansvaret for å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet og sørge for å oppfylle barnehageloven og rammeplanen.

Sitat nr.11- Barnets trivsel og allsidige utvikling skal derfor observeres og vurderes fortløpende, men utgangspunkt i barnets individuelle forutsetninger og kunnskap om

barnets utvikling og behov. Barnets erfaringer og synspunkter skal inngå i vurderingsgrunnlaget (s. 39).

Allsidig utvikling går igjen i sammenheng med trivsel. Barnets erfaringer og synspunkter skal inngå i vurderingsgrunnlaget for trivsel. Innhenting av barns erfaringer og synspunkter kan tolkes som at barn skal medvirke i vurderingsprosessene.

Krav: barnehagen skal observere og vurdere trivsel fortløpende med utgangspunkt i barnet som individ og med kunnskap om barns utvikling og behov, barns erfaringer og synspunkter skal inngå i vurderingsgrunnlaget.

Under avsnittet: Dokumentasjon

Sitat nr. 12 – Vurderinger om barnegruppens og enkeltbarns trivsel i allsidige utvikling skal dokumenteres når det er nødvendig for å gi barnegruppen og enkeltbarn et tilrettelagt tilbud. Det kan gi grunnlag for å tilpasse og videreutvikle det pedagogiske arbeidet (s. 39).

Kravet som barnehagen får i dette sitatet er at vurdering av barnegruppen og enkeltbarnets trivsel skal dokumenteres, men bare når det er nødvendig å gi et tilrettelagt tilbud. Skal ikke alle barn ha et tilrettelagt tilbud slik det står i sitat nr. 9? Dette kan tolkes som et kompromiss i en tid der det har vært mye kritikk av - og motstand mot individuell kartlegging av barn og at det gis rom for skjønnsmessige vurderinger. Det har også vært debattert at mengde dokumentasjonskrav tar viktig tid med barnehagelærere bort fra barna. Videre står det at det *kan* gi grunnlag for å tilpasse og videreutvikle det pedagogiske arbeidet, skal det da tolkes det ikke nødvendigvis *skal* legges til grunnlag? Dette fremstår som motstridende og uklart sett i lys av hva som er skrevet om dette i sitat nr.9.

Krav: Vurderinger om barnegruppens og enkeltbarns trivsel skal dokumenteres når det er nødvendig for å gi barnegruppen og enkeltbarn et tilrettelagt tilbud.

6.5 Kapittel 9: Barnehagens fagområder

Trivselsbegrepet blir benyttet i det innledende avsnittet og i avsnittet: Kropp, bevegelse, mat og helse.

Sitat nr. 13 - Fagområdene gjenspeiler områder som har interesse og egenverdi for barn i barnehagealder og skal bidra til å fremme trivsel, allsidig utvikling og helse.

Barnehagen skal se fagområdene i sammenheng, og alle fagområdene skal være en gjennomgående del av barnehagens innhold. I samiske barnehager skal arbeidet med fagområdene ta utgangspunkt i samisk språk, kultur og tradisjonskunnskap (s. 47).

I dette sitatet leser vi at fagområdene gjenspeiler områder som barn har interesse for og som har egenverdi for barnehagebarna. Det kan tolkes som at et av målene med å eksponere barna for de ulike fagområdene skal bidra til trivsel i barnehagen. Planlegging av arbeidet med fagområdene må da blant annet ta utgangspunkt i kunnskap om barns og barnegruppens trivsel ifølge rammeplanen i sitat nr. 9. Rammeplanens syv fagområder kan minne om fag i skolesystemet. At det har blitt gjort en vurdering på å benytte fag begrepet i en rammeplan for barnehager kan gi en tolkningsmulighet som dreier mot et ønske om å trekke fag inn i barnehages innhold og oppgaver. Fagområdene gjenspeiler fag i skolen kanskje mer en å gjenspeile barns interesser. Intensjonen kan leses som at dette skal fremme trivsel og ha en egenverdi for barna, men dette kan lett tolkes mot at vi har et fremtidsperspektiv mot tidlig innsats og en forberedelse til skole her, da fagbegrepet føles fremmed i den nordiske barnehagetradisjonen.

Krav: Fagområdene skal bidra til å fremme trivsel.

Sitat 14 – Gjennom arbeid med kropp, bevegelse, mat og helse skal barnehagen bidra til at barna opplever trivsel, glede og mestring ved allsidige bevegelseserfaringer, inne og ut, året rundt (s. 49).

Fagområdene utgjør tekstmessig en stor del av rammeplanen, om lag 20 prosent og det er overraskende at trivsel er nevnt kun i dette ene fagområdet. I sitat 13 kan vi lese at fagområdene skal bidra til trivsel, utvikling og helse. Begrepet, utvikling, er kun nevnt i fagområdet natur, miljø og teknologi, to ganger, og i kommunikasjon og tekst, en gang. Begrepet helse dukker kun opp i fagområdet kropp, bevegelse, mat og helse og er nevnt tre ganger i teksten. Her legges det i innledningen til kapittel 9 noen viktige premisser for hva fagområdene skal bety for barna i barnehagen. Når disse premissene ikke blir gjennomført gjennom tekst i fagområdene kan dette fremstå som inkonsekvent, lite gjennomtenkt og gi uklare signaler til pedagogisk leder som skal bruke rammeplanen som et arbeidsdokument. Hvordan de ulike pedagogiske lederne velger å bruke rammeplanen i sitt planleggingsarbeid kan jeg gå ut fra er varierende, men hvis rammeplanen blir benyttet i deler, som for eksempel fagområdene, kan meningsinnholdet bli borte i prosessen når premissene for arbeidet ikke blir gjentatt for hvert fagområde.

6.6 Der trivselsbegrepet ikke kommer frem i rammeplanens tekst.

Som nevnt er trivselsbegrepet utelatt fra store deler av kapittel 9 som omhandler fagområdene. Det er flere deler av rammeplanen der trivselsbegrepet etter min vurdering kunne hatt en naturlig plass og kunnet bidra til å styrke forståelsen av trivsel. Jeg presenterer her de stedene i teksten som jeg tenker det hadde vært hensiktsmessig å benytte begrepet.

I kapittel 3: Barnehagens formål og innhold, blir trivselsbegrepet brukt tre ganger under overskriften: Barnehagen skal ivareta barns behov for omsorg og barnehagen skal fremme læring. Neste overskrift: Barnehagen skal fremme vennskap og fellesskap, er ikke trivselsbegrepet benyttet. Forskning viser at positive relasjoner og sosial kompetanse er forutsetninger for at barn skal trives. Å benytte begrepet i denne sammenhengen kunne styrket leserens forståelse av hva som skal til for å trives i barnehagen.

I kapittel 4: Barns medvirkning, er ikke trivsel nevnt. Medvirkning er en av faktorene som ofte blir nevnt som noe som fremmer barns trivsel, trivselsbegrepet kunne derfor vært benyttet her for å fremheve og minne på viktigheten av barns muligheter til medvirkning for barnet trivsel. I sitat nr. 11 står det at barns erfaringer og synspunkter skal inngå i vurderingsgrunnlaget i barnehagen.

I kapittel 6. Overganger, burde trivselsbegrepet også vært benyttet. Det å sørge for at barn opplever sammenheng i livet sitt, opplever forutsigbarhet, trygget og tilhørighet viktige faktorer for trivsel.

I kapittel 7: Barnehagen som pedagogisk virksomhet, er som tidligere nevnt trivselsbegrepet fremtredende med forekomst hele fire ganger under vurdering og dokumentasjon. I det siste avsnittet som omhandler tilrettelegging av det allmennpedagogiske tilbudet for barn som trenger ekstra støtte skal barnehagen sørge for inkludering og tilrettelegging for sosial deltagelse. Å føle seg inkludert og oppleve sosial deltagelse er to viktige faktorer for trivsel, men her er ikke trivsel nevnt i teksten. En skulle tro at for barn som trenger ekstra støtte er ivaretagelse av trivsel helt nødvendig og bør vektlegges.

I kapittel 8: Barnehages arbeidsmåter, innledes det slik:

Arbeidsmåtene skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, fremme læring og dannning og gi barn mulighet for medvirkning. Personalet skal ta i bruk varierte arbeidsmåter, og de skal tilpasses til enkeltbarn, barnegruppen og lokalmiljøet. Valg av arbeidsmåter gir muligheter for å gjøre barnehagens innhold spennende og variert. Arbeidsmåtene kan bidra til å skape engasjement, interesse og motivasjon og gir mulighet for å tilføre nye erfaringer og opplevelser i barnehagen (s. 43).

Her gir rammeplanen barnehagene en instruksjon rundt hva barnehagens arbeidsmåter skal ivareta og bidra til. Her er ikke trivselsbegrepet brukt en eneste gang i kapittelet, selv om det i kapittel 7, som omhandler barnehagen som pedagogisk virksomhet kommer frem både under planlegging, vurdering og dokumentasjon. Trivselsbegrepet har en fremtredende plass i rammeplanen, men blir altså ikke gitt benyttet her hvor det også kan fremstå som viktig og nødvendig. I sitat nr. 1, under barndommens verdigrunnlag, står det at trivsel, vennskap og lek er fundamentalt for en god barndom. Det fundamentale blir utelatt fra instruksjoner om arbeidsmåte. Uten gjentakelser av de fundamentale begrepene kan intensjonen bak rammeplanen bli borte når ikke rammeplanen blir lest som en helhet.

6.7 Oversikt over begrepsammenheng og krav i rammeplanen

Tabellen under viser en oversikt over begrep som står i sammenheng med trivsel og en oversikt over krav som kommer frem i teksten.

Tabell nr. 1- Begrepsammenheng og krav i rammeplanen

Sitat nr:	Begrep i kontekst og sammenheng	Krav
1	God barndom, vennskap og lek	Barnehagen skal bidra til at alle barns om går i barnehage, får en god barndom preget av <u>trivsel</u> , vennskap og lek, er fundamentalt.
2	Livsglede, mestring, egenverd, krenkelser og mobbing	Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing.
3	Omsorg, trygghet, empati og nestekjærlighet, tillit sett, forstått, respektert, støtte	Ingen
4	Omsorgsfulle relasjoner	Barnehagen skal legge til rette for omsorgsfulle relasjoner som grunnlag for trivsel.
5	Trygghet, tilhørighet	Personalet skal sørge for at alle barn opplever trygghet, tilhørighet og trivsel i barnehagen
6	Helhetlige læringsprosesser, allsidig utvikling	Personalet skal legge til rette for helhetlige læringsprosesser som fremmer barns trivsel og allsidige utvikling
7	utvikling	Foreldrene og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling.
8	Helse, erfaringer, utvikling og læring	På individnivå skal barnehagen legge til rett for at foreldrene og barnehagen jevnlig kan utveksle observasjoner og vurderinger knyttet til enkeltbarns helse, trivsel, erfaringer, utvikling og læring

9	Allsidig utvikling	Planleggingen må baseres på kunnskap om barnet trivsel og allsidige utvikling, individuelt og i gruppe. Den skal baseres på observasjon, dokumentasjon, refleksjon, systematisk vurdering og samtaler med barn og foreldre.
10 og 11	Utvikling, allsidig utvikling	Kunnskap om barnegruppens og enkeltbarnets trivsel og allsidige utvikling er viktig for å gi alle barn et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen. Barnets trivsel og allsidige utvikling skal derfor observeres og vurderes fortløpende, med utgangspunkt i barnets individuelle forutsetninger og kunnskap om barnets utvikling og behov. Barnehagen skal observere og vurdere trivsel fortløpende med utgangspunkt i barns erfaringer og synspunkter.
12	Allsidig utvikling	Vurderinger om barnegruppens og enkeltbarns trivsel i allsidige utvikling skal dokumenteres når det er nødvendig for å gi barnegruppen og enkeltbarn et tilrettelagt tilbud
13	Helse, glede, mestring og erfaringer	Gjennom arbeid med kropp, bevegelse, mat og helse skal barnehagen bidra til at barna opplever trivsel, glede og mestring ved allsidige bevegelseserfaringer, inne og ut, året rundt.
14	Egenverdi, utvikling og helse	Fagområdene gjenspeiler områder som har interesse og egenverdi for barn i barnehagealder og skal bidra til å fremme trivsel, allsidig utvikling og helse.

Begrepene som kommer frem i satt i sammenheng med trivsel kan tolkes som har noe å si for hvordan vi skal forstå hva trivsel for barnehagebarn er og hvorfor det kan være viktig å ivareta dette. Kravene som kommer frem, finner jeg det hensiktsmessig å sette i kategorier.

6.8 Oversikt over rammeplanens krav til barns trivsel

I oversikten under sorterer jeg sitatene i kategorier ved å stille noen spørsmål som skal bidra til oversikt over rammeplanens hensikt i forhold til barns trivsel i barnehagen. Hva oppdraget er kan være vanskelig å få oversikt over, da kravene står spredt rundt i de ulike delene av rammeplanen.

Tabell nr. 2 – rammeplanens krav til barns trivsel sortert i spørsmålskategorier

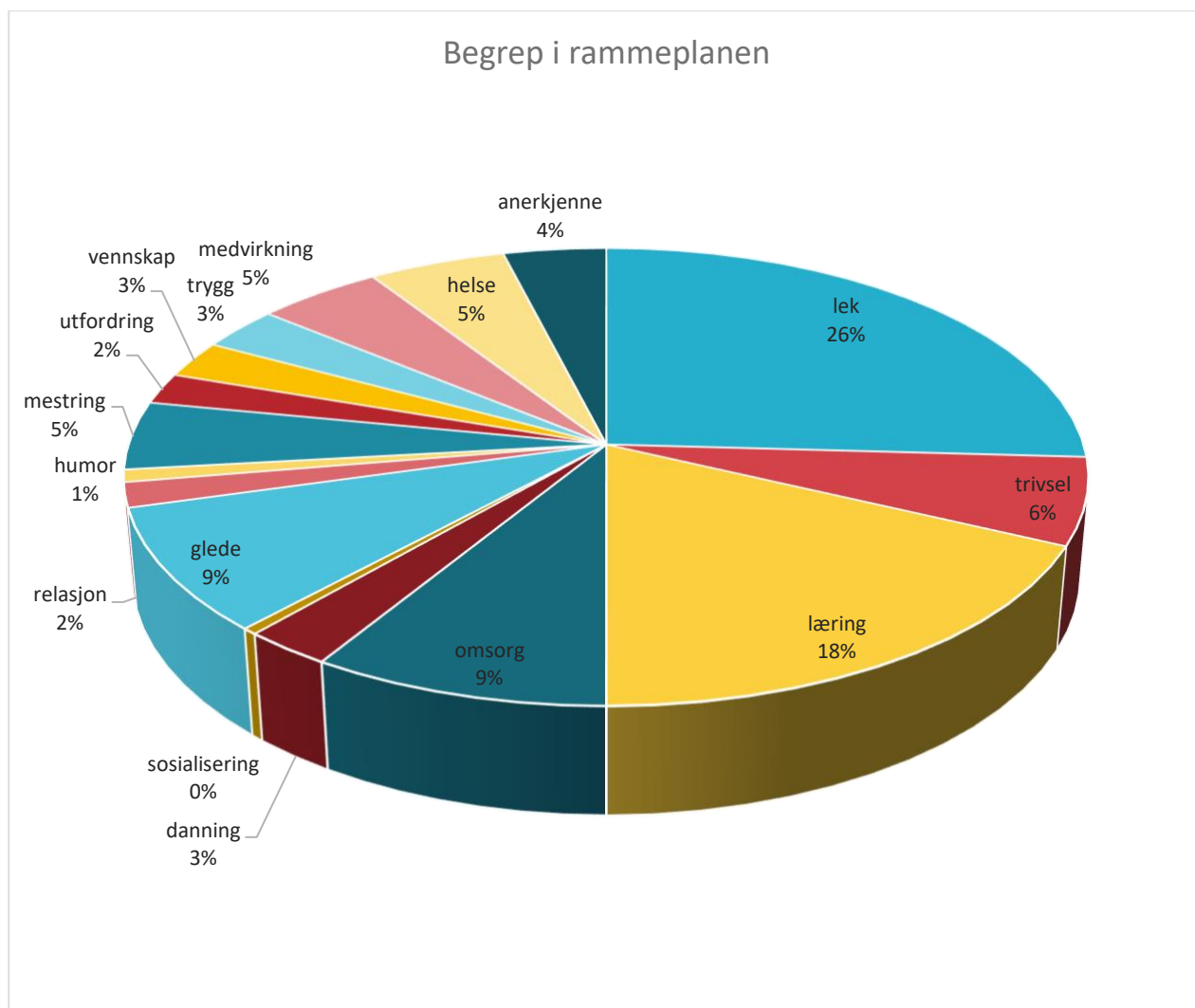
Nr.	Spørsmål	Svar	Sitat nr.
1	Hvem har ansvar for barns trivsel i barnehagen?	Foreldre ³ og barnehagens personale har et felles ansvar for enkeltbarnets trivsel. Personalet har ansvaret for barnegruppens trivsel.	1, 4, 5, 6 og 7
2	Hvordan skal trivsel vurderes?	Barnehagen skal på individnivå jevnlig utveksle observasjoner og vurderinger knyttet til barns trivsel med foreldre. Vurdering av enkeltbarn og barnegruppens trivsel skal dokumenteres når det er nødvendig å gi et tilrettelagt tilbud.	8 12
3	Hvordan skal barnehagen tilrettelegge for trivsel?	Planleggingsarbeid skal baseres på kunnskap om barns trivsel, både individets og gruppens trivsel. Kunnskap skal innhentes ved observasjoner, dokumentering, reflektering, systematisk vurdering og ved samtaler med barn og foreldre. Legge til rette for helhetlige læringsprosesser.	9 6

³ Rammeplanen bruker ordet foreldre og ikke foresatte som vi ofte gjør i barnehagen. Jeg bruker derfor foreldre og ikke foresatte her.

4	Hvorfor skal barnehagen undersøke og følge opp barns trivsel?	<p>Trivsel fører til en god barndom, der trivsel er en del av fundamentet. En god barndom er grunnlaget til et godt liv.</p> <p>Kunnskap om barns trivsel er viktig for å kunne gi alle barn et tilrettelagt tilbud jamfør barnehageloven og rammeplanen.</p>	<p>1</p> <p>10 og 11</p>
5	Hvilke faktorer fører til barns trivsel?	<p>Vennskap og lek</p> <p>Omsorg og omsorgsfulle relasjoner er en forutsetning for trivsel.</p> <p>Helhetlige læringsprosesser</p> <p>Arbeid med allsidige bevegelseserfaringer både inne og ute, året rundt.</p> <p>Arbeid med fagområdene som gjenspeiler barns interesser og egenverdi.</p>	<p>1</p> <p>3 og 4</p> <p>6</p> <p>13</p> <p>14</p>

6.9 Oversikt over forekomst av aktuelle begrep i rammeplanen.

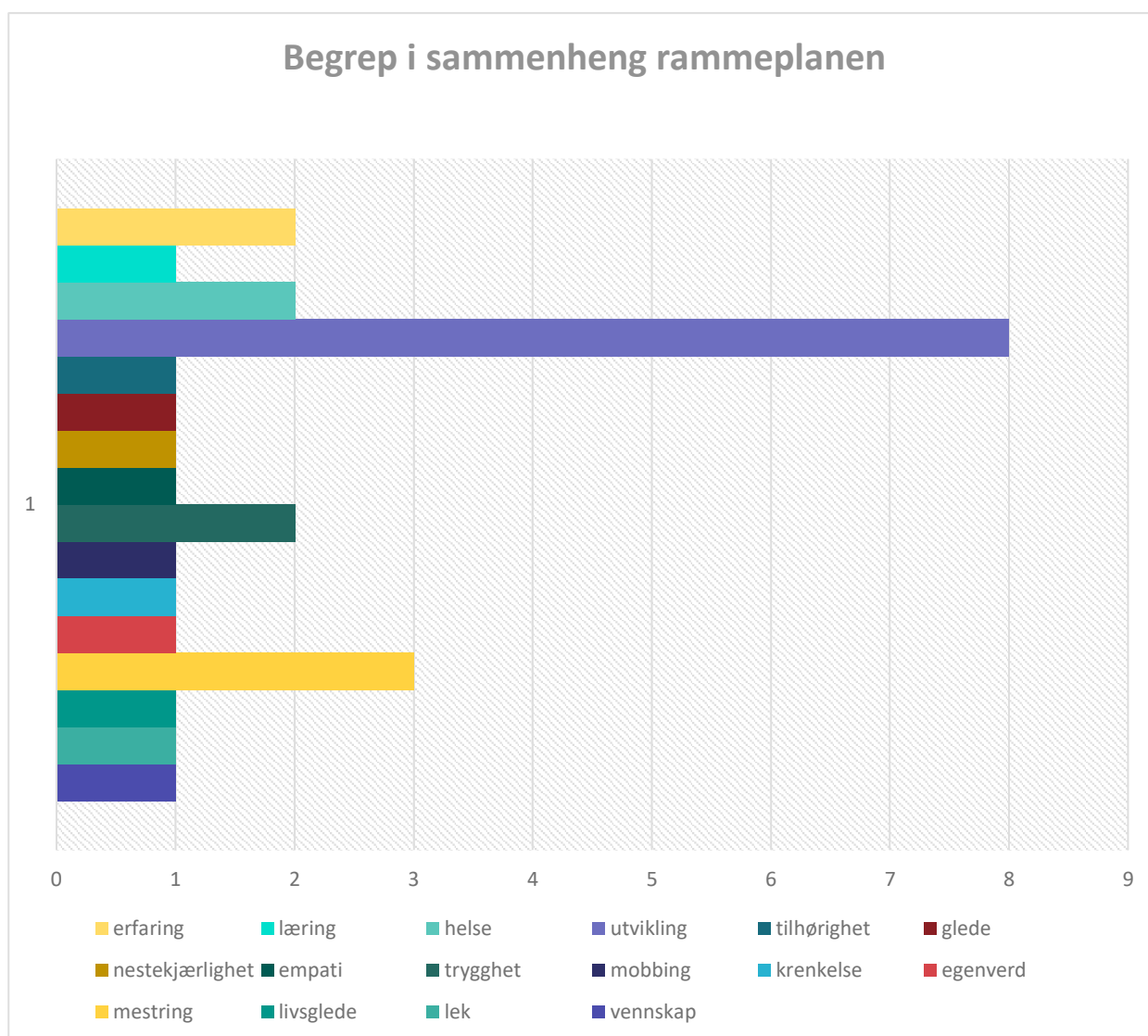
Under har jeg trukket ut ulike begrep fra rammeplanen som regnes som kjente trivselsfaktorer. Tabellen viser hvordan de ulike begrepene er vektlagt i prosent og kan sammenlignes opp imot trivselsbegrepet. Her ser vi at lek har en fremtredende plass på 26%. Andre begrep som har blitt mye brukt i teksten er læring på 18%, omsorg på 9% og glede på 9%. Dette kan tolkes som et bilde av hva som er vurdert som viktig for et barns barnehage liv. Det blir veldig tydelig her at lek er vurdert som viktigst for i barnehagens innhold og metoder. Medvirkning har sitt eget kapittel i rammeplanen, mens omsorg, lek, danning, læring og vennskap har et eget avsnitt med overskrift i teksten.

Figur nr.1- Oversikt over hvor ofte trivselsbegrepet og andre begrep assosiert med trivsel er fordelt i rammeplanen.

6.10 Oversikt over forekomst av begrep som kommer frem i sammenheng med trivsel i rammeplanen.

Denne figuren illustrerer hvilke begrep som blir nevnt i sammenheng med trivselsbegrepet i rammeplanen. Her kommer det frem at begrepet utvikling skiller seg tydelig ut i hyppighet og det kan tolkes som at i rammeplanen vurderes det som at trivsel har stor betydning for barnets utvikling. Andre begrep som står frem er mestring, trygghet, helse og erfaring. Forskning viser at trivsel er helsefrembringende. Trygghet, erfaringer og mestring er faktorer som fremmer til trivsel.

Figur nr. 2 Oversikt over begrep som nevnes i sammenheng med trivsel og hvor ofte dette er gjort i rammeplanen

6.11 Oversikt over trivselsfaktorer, mistrivselsfaktorer og resultat av trivsel.

I tabellen under har jeg hentet ut begrep fra tabell nr. 1 og figur nr. 2 og sortert disse i tre kategorier formet som spørsmål. Her ønsker jeg å lage en fortolkning av sammenheng mellom trivselsbegrepet og andre begreper som er satt i sammenheng med trivsel.

Tabell nr. 3 - fortolkning av sammenheng mellom begrep i rammeplanen

Nr.	Spørsmål:	Svar:
1	Hva kan trivsel føre til?	En god barndom, livsglede, glede, egenverd, allsidig utvikling, god helse, allsidig læring og utvikling
2	Hva fører til trivsel? Trivselsfaktorer	Vennskap, lek, trygghet, omsorg, empati, tillit, nestekjærighet, bli sett, blir forstått, respekt, støtte, omsorgsfulle relasjoner, tilhørighet, helhetlige læringsprosesser, læring, erfaringer, mestring, glede og allsidige bevegelseserfaringer
3	Hva fører til mistrivsel? Mistrivselsfaktorer	Mobbing og krenkelse
4	Hva kjennetegner barn i trivsel? Trivselsindikatorer	Glede, nestekjærighet, allsidig utvikling, god helse, empati, læring, trygghet, mestring og empati

I tabellen kommer det frem noen punkt som forteller oss hva trivsel kan føre til for barnet, en rekke trivselsfaktorer, hva som kan bidra til trivsel for barnet og kun to punkt om hva som kan føre til mistrivsel. Hvis en eller flere av punktene i spørsmål nummer 2 i tabellen ikke er til stede, vil disse da muligens kunne føre til mistrivsel. For eksempel hvis vi tar bort trygghet og omsorg. Punktene som kommer frem her vil senere sammenlignes med og knyttes opp til trivselsfaktorer fra relevant teori. Jeg setter i utgangspunktet opp tre spørsmål, men når jeg sorterer begrepene inn i disse kategoriene ser jeg at jeg mangler et siste spørsmål i tabellen. Hva kjennetegner barn i trivsel? Jeg ser da at jeg kan hente ned flere av punktene fra både spørsmål 1 og 2 og dermed illustrere at trivsel er med i et kretsløp der resultat av trivsel og faktorer som bør ligge til grunn for trivsel også er indikatorer på at barnet er i trivsel.

Jeg har i dette kapitlet analysert trivselsbegrepet ved hjelp av kvalitativ og kvantitativ tilnærming. For å lage oversikt både for meg selv og for de som skal lese min avhandling, har samlet stoffet i sitater med en tolkning under, jeg har laget tre tabeller der jeg har sortert informasjonen jeg har trukket ut av sitatene og jeg har laget to figurer der jeg har satt inn statikk som kom frem fra den kvantitative delen av analysen. I neste kapittel vil jeg drøfte resultatene av analysen.

7 Drøfting og konklusjon

I dette kapittelet skal jeg gå tilbake til problemstillingen og forskningsspørsmålene for å besvare hva som, gjennom min analyse, har blitt belyst. Dette er problemstilling og forskningsspørsmål jeg har jobbet ut fra. I dette kapittelet vil jeg omtale rammeplan for barnehagen innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2017), for rammeplanen uten referanse tilknyttet.

Problemstilling:

Hvordan kan rammeplanens presentasjon av begrepet trivsel forstås, og er denne forståelsen i samsvar med nyere forskning om barns trivsel i barnehage?

Forskningsspørsmål:

1. Hvilke syn på barn kan leses ut fra det rammeplanen sier om barns trivsel?
2. På hvilken måte kommer barns perspektiver på trivsel til syne i rammeplanen?

Kapittelet er delt opp i avsnitt der jeg har samlet funnene under ulike overskrifter. Funnen drøftes opp mot aktuell teori for å besvare problemstillingen.

7.1 Hvordan kan trivsel forstås?

I dette avsnittet skal jeg drøfte hvordan trivselsbegrepet kan forstås ut fra hvordan trivselsbegrepet blir presentert i rammeplanen.

Når jeg i starten av analyseprosessen gikk inn for å telle hvor mange ganger trivselsbegrepet ble brukt og sammenligne antallet jeg fant med tall fra tidligere rammeplaner så jeg at trivselsbegrepet er betydelig mer brukt. Den gjeldende rammeplanen fra 2017 enn i planene fra 1996 og 2006. Det forteller meg at det i mellomtiden har vært en samfunnsmessig utvikling som peker mot en endring i hva som blir ansett som viktig med hensyn til barn og kvalitet i barnehage. En fordobling av antall ganger trivsel blir benyttet i teksten, fordelt på færre sider med tekst sammenlignet med 2006 utgaven av rammeplanen er å beregne som en signifikant forskjell. Dette forteller noe om at trivsel har fått mer oppmerksomhet de siste årene og et sterkt signal til barnehagene at dette er viktig å jobbe med. Jeg kan dermed forstå at barns trivsel er ansett som viktig. Videre står det at trivsel, sammen med vennskap og lek, er fundamentet for en god barndom (s.8). At trivsel er

fundamentalt, grunnleggende, essensielt for en god barndom understreker forrige funn med hyppig bruk av begrepet og at det er ansett som viktig. I teksten finnes det ikke noe forklaring eller definisjon på trivselsbegrepet. Trivselsbegrepet har heller ingen egen plass i teksten, slik som enkelte andre begrep som lek, omsorg, danning, læring, og vennskap. Disse begrepene har det til felles at det er avsatt egne avsnitt med overskrift, der begrepet er angitt overskriften. Disse begrepene er heller ikke forklart eller definert på noe måte, men jeg kan allikevel lese ut en mening som forteller noe om hva for eksempel læring skal fremme og hva prosessene skal inneholde fra hvordan det er skrevet. Det at trivsel ikke har fått sin egen plass i teksten kan ha noe med det Koch (2012) formidler om at trivsel er et komplekst begrep som ikke så lett lar seg fange i en definisjon. Er det derfor trivselsbegrepet har blitt brukt på en slik måte? Eller er dette et uttrykk for at dette er et mer overordnet begrep enn de andre begrepene? Det jeg ser kommer tydelig frem, er at det at barna skal trives i barnehagen er sterkt knyttet opp mot her-og nå-perspektivet. Barn som «human beings» (Kragh-Müller & Ringsmose, 2015). Det at det legges vekt på at barn skal trives-her og-nå kan være et signal om at en god barndom har en egenverdi, som det står i sitat nr. 1 er trivsel, vennskap og lek fundamentalt for en god barndom. Kan det kanskje tolkes som at trivsel, vennskap og lek er ment som overordnede begrep? Vennskap og lek er i forskning trukket frem som det barna selv fremhever i sine uttrykk på å ha det bra. Dette skal jeg redegjøre for nærmere under avsnittet om barns perspektiver. Jeg søker etter hvilken ide - hvilken mening som ligger bak rammeplanens benyttelse av trivselsbegrepet.

7.2 Rammeplanens oppbygging kan være til hinder for forståelsen meningsinnholdet.

Her vil jeg drøfte hvordan teksten i rammeplanen er bygget opp kan føre til at viktig innhold ikke blir tilgjengelig for den som skal lese og forstå meningsinnholdet. Hva er mening? Mening er betydning. Fenomener er, i følge Johannesen et al. (2018, s. 40), meningsfulle for oss når vi vet hva de betyr. Hva betyr trivsel?

I de tilfeller der begrepene har fått sin egen overskrift i rammeplanen, er det enklere å se hva som er oppdraget til barnehagene, da det er samlet på et sted og gir oversikt. For å få oversikt over trivsels begrepet, har jeg måttet sortere ut sitater der begrepet er nevnt, sette disse sammen på ulike måter for å skape en mening og trekke ut essensen av hva oppdraget er. Jeg går ut fra at ikke

mange barnehager setter seg ned for å gjøre en slik jobb og det skal heller ikke være nødvendig. Den forrige rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2006) ble av OECD kritisert for å ikke alltid være dekkende eller presis nok (Ljunggren et al., 2017, s.27). Når det gjelder rammeplanens oppdrag med hensyn til trivsel, vil jeg si at dette ikke kommer klart nok frem.

Da begrepet ikke er brukt konsekvent gjennom teksten, men dukker opp litt her og der, uten at jeg kan finne et logisk mønster for hvor det har blitt brukt og ikke, vil det faktisk kunne føre til en uønsket tolkning av rammeplanen. Jeg tenker da spesielt på fravær av trivsel benyttet i fagområdene. Kun i ett område er dette benyttet, i avsnittet om kropp, bevegelse, mat og helse (s. 49). Fra egen erfaring med bruk av rammeplanen i det pedagogiske arbeidet blir fagområdene ofte fordelt ut i års hjulet, hvor barnehagen enkelte måneder konsentrere det pedagogiske arbeidet rundt et utvalgt fagområde. Dette blir da hentet frem fra rammeplanen og blir benyttet separat sammen med personalet, altså løsrevet fra resten av rammeplanens innhold i planleggingsarbeidet. I evalueringer av tidligere rammeplaner viser det seg at den delen av rammeplanen som er hyppigst brukt i barnehagene er fagområdene (Ljunggren et al., 2017; Østrem et al., 2009).

Et annet eksempel der det kan være naturlig for en barnehage å trekke ut deler av teksten i arbeidet med planlegging og evaluering sammen med de ansatte er kapittel 4, som omhandler barns medvirkning. Rammeplanen er jo både en forskrift til barnehageloven og en læreplan. I enkelte deler av teksten fremstår rammeplanen mer som en lovtekst enn andre, her er kapittelet om barns medvirkning et eksempel på dette. Her savnes ikke bare trivselsbegrepet, da barns medvirkning er viktig for så mange aspekt ved barnas liv. For eksempel, læring, tilhørighet og demokrati. Kapittel 4 fremstår som uferdig og litt tilfeldig plassert. Barns som blir tatt med på råd og får være med å påvirke sin egen hverdag er barns som trives, kan da vise til et prosjekt der barn blir tatt med på råd da uteområdet i barnehagen skulle gjøres om (Clark, 2010).

Ved tilfeller der rammeplanen tas fra hverandre og brukes i deler kan blir noe av meningsinnholdet for rammeplanen bli borte, og blir sittende igjen med krav og «skal» punkter som ikke inneholder de fundamentale begrep som for eksempel trivsel blir sagt å være i sitat nr. 1. Rammeplanens narrativ kan bli endret når den ikke leses i sammenheng. Hvordan det er tenkt at rammeplanen skal brukes er uvisst, men det er uttalt at den skal være et instrument for barnehagene som skal gi oss informasjon om hvordan vi skal jobbe med innhold og hvilke oppgaver barnehagene har.

Hvordan rammeplanen blir brukt i de ulike barnehagene og av de ulike barnehagelærerne varierer fra barnehage til barnehage, barnehagelærer til barnehagelærer. I en evaluering (Østrem et al., 2009) av forrige rammeplan (2006) ble barnehagelærere spurt om hvordan de brukte de ulike delene av rammeplanen.

Hvordan rammeplanen leses, tolkes og brukes i de ulike barnehagene kan ha stor innvirkning på praksis og kan gi utslag i store ulikheter i kvalitet for barna. I følge Østrem et al. (2009) er en av intensjonenes med rammeplanen at det skal endre barnehagens praksis. Jeg fanger opp ett spenningsfelt mellom hvordan rammeplanens tekst er skrevet og hvordan den blir oppfattet av brukeren. En feiltolkning kan få konsekvenser for barnas trygge og gode barnehagemiljø som vi er lov forpliktet til å oppfylle.

7.3 Forventninger om kompetanse og bruk av profesjonelt skjønn

I dette avsnittet skal jeg se på forventninger om personalets kompetanse med hensyn til barns trivsel og bruk av profesjonelt skjønn.

I sitat nr. 10 står det at: «kunnskap om barnegruppens og enkeltbarnets trivsel er viktig for å kunne gi barna et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen». Videre står det i sitat nr. 6 at: «personalet skal legge til rette for helhetlige læringsprosesser som fremmer barna trivsel». I sitat nr. 2: «barnehagen skal bidra til trivsel», sitat nr. 9: «planlegging må baseres på kunnskap om barnets trivsel og allsidige utvikling» og sitat nr. 7: «foreldre og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling». Her er det gitt et ansvar til alle barnehagens personale å bidra til trivsel, men også om å ha kunnskap om barns trivsel. For å tilegne seg kunnskap om barnegruppen og enkeltbarnets trivsel, må en ikke da inneha kunnskap om barns trivsel generelt?

På den ene siden stilles i rammeplanen krav til at personalet skal ha kunnskap om barns trivsel på den andre siden oppleves det av forskere som utfordrende å undersøke barns trivsel. Hvordan skal vi forvente at alle ansatte i barnehagens skal kunne gjenkjenne og ivareta barnas trivsel hvis det er så u håndgripelig? Og hvordan skal det føres tilsyn med trivsel? Når det ikke er klare krav om at undersøkelser av barns trivsel dokumenteres? I stortingsmelding nr. 19 (2015-2016) kan vi lese av OECDs gjennomgang av Norges barnehagepolitikk at det ble gitt blant annet følgende anbefalinger

til tiltak med tanke på innholds kvalitet i barnehager og sikre lik kvalitet for alle barn: at det bør stilles kompetansekrav til alle ansatte grupper som arbeider direkte med barna i kombinasjon med en strategi for å redusere antall ukvalifiserte ansatte. Samt å fase ut dispensasjonsordningen for styрere og pedagogiske ledere.

OECD roser også den norske rammeplanen, men påpeker samtidig at den ikke alltid er dekkende eller presis nok. Tilsynet med barnehagens innholds kvalitet – «process quality» – er vanskelig å gjennomføre, særlig når det gjelder kvaliteten på samspeilet mellom personalet og barna og barnas utvikling og trivsel. OECD påpeker at innholds kvaliteten i barnehagen er den viktigste faktoren for å støtte barnas utvikling, og styringsdokumentene bør derfor blir tydeligere på dette.

Østrem (2012, s.13) påpeker at barnet er prisgitt de voksenes valg og vurderinger. Det er derfor viktig at de som jobber i barnehager kan gjøre kvalifiserte beslutninger på barnas vegne.

I en rapport (Nordahl et al., 2014, s.56) fra en kartlegging av læringsmiljøet i alle barnehager og skoler i Kristiansand kommune ble blant annet barnas trivsel i kartlagt. Tallene viser at jenter skårer bedre enn gutter på alle områder, også i barnehagen. Rapporten forteller at både i barnehagelærerens vurderinger av barns kompetanse og i barnas egenvurdering av hvordan de har det i barnehagen, er det kjønnsforskjeller. Det er en signifikant forskjell på gutters og jenters trivsel i barnehagen. Det kommer frem at jenter trives gjennomgående bedre i barnehagen enn gutter. Hvorfor er det slik? Barnehagene trenger mer kunnskap om trivsel for å kunne unngå slike skjevheter. Viktig å kvalifiserer barnehagelærere til å fylle oppdraget med å ivareta barns trivsel og som kan utvise profesjonelt skjønn. I det barnehagelæreren trer inn i barnehagelæreryrket tar hun frivillig på seg ansvar for andre og står til ansvar for andre, hun er gjennom sitt profesjonelle ansvar gitt autonomi til å vurdere handlingsalternativ og handle i overensstemmelse med profesjonelt skjønn som bygger på faglig og moralsk vurdering i henhold til profesjonens standard (Solbrekke & Østrem, 2011).

Det fremstår som uklart hvorvidt observasjoner og vurderinger av enkeltbarns og barnegruppens skal dokumenteres. I analysens sitat nr. 8 står det at barnehagen og foreldre jevnlig skal utveksle observasjonen og vurderinger knyttet til enkeltbarnets trivsel. Fra foreldrene side kan en ikke forvente en dokumentasjon, men snarere en løpende vurdering av deres oppfattelse av sitt barns trivsel. Fra barnehagens side vil det nødvendigvis være noe behov for å dokumentere hvis en skal

jobbe systematisk med dette. I sitat nr. 12 under dokumentasjon, står det at vurderinger om enkeltbarns trivsel og allsidige utvikling skal dokumenteres når det er nødvendig for å gi barn et tilrettelagt tilbud. For det første har vel alle barn krav på et tilrettelagt tilbud, for det andre er det hensiktsmessig å ha noe form for dokumentasjon på at barn og barnegruppens trivsel har blitt undersøkt og vurdert ved et eventuelt tilsyn rundt flere punkt som trivsel og medvirkning.

Ved å dokumentere endrer oppmerksomheten rundt et fenomen seg. Ved å jobbe systematisk og dokumentere underveis kan barnehagen lettere bli oppmerksomme på barn som ikke har det så godt. Steinnes og Eik (2017) fant i sitt forskningsprosjekt ut at barnehagelærerne, ved å jobbe systematisk med vurderinger av barns trivsel og utvikling og å dokumentere sine vurderinger oppdaget flere barn som trengte deres oppmerksomhet å støtte. Barnehagene har også en regnskapsplikt, der barnehageeier skal føre tilsyn med barnehagene, da må disse kunne forvente at har blitt gjort noe dokumentasjon å vise til.

7.4 Barns perspektiver

Her skal jeg drøfte hvordan barns perspektiver kommer frem og ikke kommer frem i rammeplanen. En av de tingene jeg ønsket å finne ut er hvordan barns egne perspektiver på trivsel viser seg i rammeplanen. I tabell nr 2 har jeg trukket ut trivselsfaktorer som jeg fant i de forskjellige sitatene. Resultat er her er typiske faktorer som jeg forestiller meg at en voksen kunne ha kommet frem til ved å forsøke å bruke barneperspektivet, som jeg i teoridelen har gjort rede for. Jeg ser derfor bort fra disse for nå er jeg ute etter barns perspektiver. To begrep som står ut som sentrale i rammeplanen er lek og læring⁴. Hva sier barna selv om disse to fenomenene? Er det andre elementer ved barnehagen som kommer frem som viktige for dem? Jeg trekker her ut noen resultat fra forskningsprosjekter der barn har blitt invitert med som med-forskere. Disse beskrivelsene viser hva barn har vært opptatt av å vise forskerne om hva de er opptatt av i barnehagen og hva som er viktig for dem.

Flere forskere (Clark, 2005; Koch, 2013; Lind, 2019; Rasmussen, 2019) har tatt i bruk fotografi som metode når barn skal få fortelle om sin barnehagehverdag. Da får barna ulike oppdrag og blir

⁴ Se oversikt i figur nr. 1

oppfordret til å ta fotografier av blant annet steder og ting som betyr noe for dem i barnehagen. Rasmussen (2019) formidler fra sin forskning, at når det gjelder fenomenet å ha det godt, ser det i stor utstrekning ut til å være et kroppslig fenomen. At et av de mest sentrale av aspekter ved å ha det godt dreier seg om kroppen. Han viser til eksempler fra både barnehagens inne miljø og utemiljø der barna trekkes til steder i barnehagen der de kan være i fysisk aktivitet, både sammen og alene til ulike aktiviteter som ser ut til å gjøre dem glade. Der barn har fått tatt fotografier selv, viser Koch (2013) til at barna i stor grad tar fotografier av sine lekesteder, der de trives best. Det kan være et tre de liker å klatre i, ribbeveggen på gymrommet, en hule de kan krype inn i. Barn er i lekaktivitet store deler av dagen og viser forskerne at lek og kroppslig aktivitet er viktige for dem.

Lind (2019) fant gjennom sine arbeidsmøter med barna, som hun kaller «Børneverksted» der barna deler sine erfaringer med henne, ut at barn ikke bare er opptatt av den kroppslige leken, men også at den kroppslige verden også innebefatter smerte og sårbarhet. De forteller om at de ikke synes det er gøy når de faller og slår seg, eller at de blir sparket og slått av andre barn. Barna formidler at det som er gøy og fører til trivsel for dem, også kan føre til det motsatte.

Rasmussen, Chumirri, et al. (2019, s. 160) forteller noe om hva de har lært av barna gjennom sitt forskningsprosjekt. I alt det barna forteller og viser forskerne om hva de har det godt med, rommes alltid kimen til å ikke ha det godt. Forfatterne gir et eksempel på det spennende og utfordrende i å klatre på taket av et leke hus som er forbundet med risikoen for å falle ned og slå seg, og dermed da ikke ha det så godt. De formidler også risikoen ved å leke med venner, for så i neste øyeblikk bli utelatt fra lek når leken tar en annen vending.

Koch (2013, s.2) forteller at hun i sitt forskningsprosjekt fant ut at barn opplever glede når de leker og interagerer med de andre barna i barnehagen, barnefellesskapet trives i spenningsfeltet mellom det voksne mener er meningsfylt og trivselsskapende og det barn mener er meningsfylt og trivselsskapende. Barn og voksne har ulike syn på hva som skal til for at barn trives. Hun forteller også at hun fant ut at barns motstand mot å gjøre det de voksne vil er med på å etablere et spesielt barnefellesskap som er viktig for barnas opplevelse av glede og trivsel. Det er med andre ord viktig å få kunnskap om hva barna selv mener om trivsel for å kunne legge til rette for at barn skal trives i barnehagen. I sitt forskningsprosjekt fant Koch også ut, ved å la barna ta bilder av det i barnehagen som gjorde dem glade, noe som hun kaller for barns undergrunns liv.

Når barn har brukt fotografi til å formidle sitt perspektiv til forskerne, er det i følge Koch (2013, s.13) sjelden at de tar fotografier av de ansatte i barnehagen og viser til to andre lignende studier der det samme fenomenet dukker opp (Clark, 2010; Einarsdottir, 2005). Hun skriver at barnas fotografier primært viser sine egne steder, steder der de leker fritt uten innblanding fra de ansatte i barnehagen. Hun tolker dette som at det som gir barna glede er deres eget prosjekt og ikke i særlig grad noe de ansatte i barnehagen bidrar til. Hun forteller også at barna bemerker at det usedvanlige, avbrekkene i rutinen, avvik fra normen i hverdagen er kilde til glede for barna. De ansatte i barnehagen er ikke helt uten betydning, men pedagogene barna forteller om er de som tuller og tøyser og finner på rare ting. Kanskje er det de ansatte som tar barn på alvor og treffer deres interessefelt og deres type humor som blir viktige for barna i barnehagen?

I disse prosjektene kommer det ikke frem noe sted at barn viser forskerne noe om læring. Er dette fordi læring er et tomt begrep (Biesta, 2014) for barna? Og kanskje ikke i så stor grad en del av deres vokabular? Lillemyr (2014, s. 52) peker på at relasjonen mellom lek og læring ofte blir tatt for gitt og mener at ingen kan gi noe kontret forklaring på hva som skjer når barnet lærer i lek. Han lufter en påstand om at barn ofte snakker om lek og læring på samme måte, noe han sier seg enig i, da det her er snakk om lek som er planlagt av de voksne og ikke kommer fra barna selv. Så er da læring noe barna synes er viktig for dem?

7.5 Ulike syn på barn og barndom i rammeplanen

I sitat nr. 1, barnehagens verdigrunnlag, blir barnets trivsel vurdert som viktig for barnet, både i et her-og-nå perspektiv og som et mål for barnets videre utvikling til ungdomsår og voksenliv både som en deltagende samfunnsborger med god livskvalitet. Barnehagen skal ivareta barnas trivsel der barna er «human beings» men også skal bli «human becomings»(Kragh-Müller & Ringsmose, 2015). Jeg tolker det slik rammeplanen fastslår her viktigheten av at vi har et helhetlig syn på barn, der de ikke bare skal ha det bra her-og-nå, men skal få et godt grunnlag til å ha det godt i hele livsløpet. En god barndom og et godt liv. En helhetlig tankegang som er beskrivende for den nordiske barnehagemodellen. Det er også flere ganger nevnt at trivsel må undersøkes ikke bare for enkeltbarn, men også for hele barnegruppen. Barnegruppens dynamikk er en del av helheten som utgjør mulighetsrommet for barns trivsel, da samvær med andre barn har mye si for barna som beskrevet i barns perspektiver.

7.6 Hva står på spill for barnet?

Her skal jeg se på implikasjoner av at ikke rammeplanen blir oppfattet slik den er ment.

Østrem (2012, s.13) tar opp en bekymring rundt et manglende engasjement rundt hva som står på spill for barna. I all oppmerksomheten rundt barns beste og rett til medvirkning, påpeker hun at det finnes det en risiko for at det ikke gjøres tydelig nok hva som står på spill for barna. Risikoen for at det gjøres forenklinger og at barnas sårbarhet underkommuniseres og at den komplekse virkeligheten forenkles.

Hvis ikke rammeplanen er klart nok, slik at det blir tydelig hva som gjelder når vi skal organisere barnehagen til det beste for barna, kan det få uheldige konsekvenser. Et nylig eksempel på dette er i 2021, når vi ennå er i korona pandemien, samme år som vi får en revidert barnehagelov som skal ivareta det psykososiale barnehagemiljøet, kommer det ut en revidert smitteveileder for barnehager (Utdanningsdirektoratet, 2021). Denne smitteveilederen legger føringer for en organisering av barnehagehverdagen som gjør ivaretagelse av barns psykososiale miljø, trivsel, læring og utvikling utfordrende og setter barnas gode og trygge barnehagemiljø i fare. Organiseringen som blir anbefalt skiller seg stekt fra hvordan barnehagen er organisert til vanlig. Barnehagene oppfordres i trafikklysmoellens røde nivå, til å dele opp barn i små kohorter som skal holdes adskilt fra andre kohorter. Kohortene skal følges av en fast ansatt. Her kan det mulig oppstå mange vanskelige daglige situasjoner for barna der de blir adskilt fra trygge ansatte og lekekamerater de har tette relasjoner til. Mange av barna vil komme på en annen kohort enn avdelingens pedagogiske ledere og barnehagelærere som ikke får fulgt opp barnas barnehagemiljø og utvikling. For små barn vil det å plutselig bli avvist av en trygg voksen virke helt uforståelig. Smitteveilederen var utarbeidet av utdanningsdirektoratet, men tilsynelatende sitter det der ikke ansatte med nok kunnskap om barn og barnehagens rammevilkår. Denne veilederen er utarbeidet for å beskytte barn og ansatte fra Covid-19, men ikke for å beskytte barna mot mistriksel og faktisk også mulige krenkelser fra ansatte som er alene med barn. Dette er kun ett eksempel på hva som kan gå galt når ikke det er klart for parter som er involvert i barnehagens drift, både direkte og indirekte, forstår barna og hva som står på spill for dem.

7.7 Oppsummering

Analysen av rammeplanen gav meg ikke noe klart svar på hvordan trivsel skal defineres, men det var mulig å trekke ut en kontekstuell, overordnet mening av hvordan barnehagene skal jobbe med dette. Det er krevende når kravene rundt trivsel er spredt i dokumentet og oppleves ikke hensiktsmessig med sikte på hvor viktig trivsel er for barn, på alle plan. Det som skiller seg ut som en sterk intensjon, er at trivsel, sammen med lek og vennskap blir fremstilt som fundamentalt for en god barndom i rammeplanens verdigrunnlag. Det at trivsel er regnet som fundamentalt for en god barndom står i kontrast til hvor komplekst trivselsfenomenet er og forventningene til at de ansatte i barnehagen skal inneha nok kunnskap om dette fenomenet til å oppfylle oppdraget.

Når det gjelder rammeplanen som arbeidsdokument for barnehagelærer har jeg vist til at ved å trekke ut deler av rammeplanen i barnehagens arbeid er det en risiko for at den del av meningsinnholdet blir borte. Trivselsbegrepet, og andre begrep er ikke gjennomgående, men kun benyttet i deler av teksten. Inkonsekvent bruk av trivselsbegrepet gir rom for uønskede eller for snevre tolkninger. For at barnehagelærere skal kunne jobbe målrettet for å ivareta barns trivsel er det mye å vinne på å skape en felles forståelse av trivselsbegrepet og hva trivsel innebærer for et barn og en barnegruppe i barnehagesammenheng..

På den ene siden er barnehager pålagt av barnehageloven og rammeplanen å sikre trivsel for hvert enkelt barn, samtidig som tolkning av hva trivsel innebærer og hva trivsel innebærer blir overlatt til den enkelte barnehagelærers profesjonelle skjønn. For at barnehagelæreren enklere skal kunne bruke sitt profesjonelle skjønn og dømmekraft for å vurdere og legge til rette for trivsel hos enkeltbarn bør begrepet nyanseres og hva begrepet egentlig representerer i barnehagens styringsdokumenter bør kunne belyses og diskuteres. Ved å etablere et felles språk om hva trivsel betyr for barn i barnehage, der oppmerksomhet rundt hvordan trivsel kan undersøkes og hvilke faktorer som bør være på plass inngår, vil kunne bidra til at vi som jobber i barnehagefeltet kan jobbe mer målrettet i forhold barnets beste. Økt forståelse gir muligheter for å jobbe systematisk som igjen fører til verdiskapende arbeid og økt kvalitet i barnehagene. I denne forståelsen bør trivsel sees på som et overordnet begrep sammen med lek og vennskap

8 Avslutning og veien videre

I dette kapittelet skal dele noen etiske refleksjoner og rette et kritisk blikk mot metodevalg før jeg tar et raskt tilbakeblikk til starten av oppgaven før jeg runder av.

I min analyseprosess trakk jeg ut sitat fra rammeplanen basert på hvor trivselsbegrepet kommer frem i teksten. Kanskje det hadde vært mer hensiktsmessig å hele veien analysere teksten samlet? Det uttrekket jeg har gjort er på en måte kunstig, da en barnehagelærer antagelig ikke hadde valgt å lese rammeplanen på den måten for å gjøre jobben sin. Kanskje at jeg ved å trekke ut sitater og stokke om på disse på ulikt vis har gitt rammeplanen mer kredibilitet i forhold til meningsinnholdet i trivselsbegrepet? At jeg her har trukket ut en menings som ikke egentlig er synlig ellers? Nå som jeg allerede har gjort dette er det vanskelig å lese rammeplanen uten å reflektere over funn fra analysen. Det at teksten måtte tas fra hverandre for å samle og forstå oppdraget er jo i seg selv et ganske sterkt resultat som kanskje burde løftes som et problem som burde rettes på. En mulighet er å skrive en artikkel etter masteravhandling der dette løftes frem.

Noe annet hadde vært interessant se videre på er andre begrep i rammeplanen. For eksempel læringsbegrepet eller barns medvirkning, hvordan kan det forstås ut fra hvordan det kommer frem i teksten. Noe som jeg hadde kunnet ønsket finne ut mer om, men som det ikke ble rom for i oppgaven er hvordan undervisningen i barnehagelærerutdanningen tilbyr av innsikt når det gjelder trivselsfremmende arbeid og hva barnehagelærerutdanningens lærerplan sier om dette emnet.

Mitt utvalg av teori speiler i stor grad mitt pedagogiske ståsted og påvirker min prosess i analysen og min drøfting av funn. Kunne jeg brakt inn et mer variert teorigrunnlag? Ble disse for like og samstemte? Kanskje jeg hadde fått en mer spennende drøfting med litt mer spenn i teoriutvalget? Jeg er allikevel overbevist om at det å trekke inn teori som er forankret i barns perspektiver er en interessant og viktig inngangsvinkel når styringsdokumenter skal vurderes. Dette særlig i lys av barns medvirkning.

Når jeg startet mitt prosjekt hadde jeg noen tanker om at jeg gjennom å analysere rammeplanen gjennom hvordan trivsel fremstilles, kunne komme frem til et meningsinnhold som barnehagene kan nyttiggjøre i sitt trivselsfremmende arbeid med barna. Gjennom å trekke ut oppdraget og samle disse fra ulike steder i teksten har jeg lyktes i å sammenfatte noe som er mer oversiktlig enn slik det

fremstår i teksten og som kan være nyttig å se på for å forstå oppdraget bedre. Det som kanskje er det viktigste jeg har oppdaget gjennom prosessen er at trivsel må sees som et overordnet begrep som skal være med i alt arbeidet barnehagen gjør. Dette er et budskap som ikke kommer så tydelig frem, men som må understrekes.

Referanser/litteraturliste

- Aksjonsgruppa Barnehageopprøret 2016. (2016). *Om barnehageopprøret*. Hentet 27. mai fra Bae, B. (2018). *Politikk, lek og læring. Barnehageliv fra mange kanter* (1. utg.). Fagbokforlaget. Barne- og Familiedepartementet. (1995). *Rammeplan for barnehagen*.
Barnehageloven. (1975). *Lov om barnehager* (06.06.1975 nr. 30).
Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager* (LOV-2005-06-17-64). Kunnskapsdepartementet. <https://lovdata.no>
- Biesta, G. (2014). *Utdanningens vidunderlige risiko* (A. Sjøbu, Overs.). Fagbokforlaget.
- Bratberg, Ø. (2017). *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (2. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Bratterud, Å., Sandseter, E. B. H. & Seland, M. (2012). *Barns trivsel og medvirkning i barnehagen - Barn, foreldre og ansattes perspektiver*. Dronning Mauds Minnes Høyskole for Barnehagelærerutdanning.
- Broström, S. (2014a). Veien mot nye barnehagedidaktikker? I S. Broström, T. Lafton & M. A. Letnes (Red.), *Barnehagedidaktikk. En dynamisk og flerfaglig tilnærming*. (s. 27-43). Fagbokforlaget.
- Broström, S. (2014b). Veien mot nye barnehagedidaktikker. I T. Lafton, M. A. Letnes & S. Broström (Red.), *Barnehagedidaktikk. En dynamisk og flerfaglig tilnærming*. (s. 27-44). Fagbokforlaget.
- Byrkjedal, M., Tjersland, J. & Solstad, F. (2015, 02.08.2015 19:07). Røe Isaksen om datteren Karla (14 mnd): – Den største frykten er at hun blir mobbet. VG. <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/foreldre-og-barn/roee-isaksen-om-datteren-karla-14-mnd-den-stoerste-frykten-er-at-hun-blir-mobbet/a/23498109/>
- Clark, A. (2005). Ways if seeing: using the Mosaic approach to listen to young children's perspectives. I P. Moss, A. Clark & A. T. Kjørholt (Red.), *Beyond Listening: Children's Perspectives on Early Childhood Services* (s. 29-50). The Policy Press. (Optrykk av 2010)
- Clark, A. (2010). *Transforming children's spaces : children's and adults' participation in designing learning environments*. Routledge.
- Dahle, H. F., Eide, B., Winger, N. & Wolf, K. D. (2016). Livskvalitet for de yngste barna i barnehagen. I T. Gulpinar, L. Hernes & N. Winger (Red.), *Blikk fra Barnehagen* (s. 43-67). Fagbokforlaget.
- Eide, B., Winger, N., Dahle, H. F. & Wolf, K. D. Livskvalitet og verdighet for de yngste barna i barnehagen. <https://blogg.hioa.no/blikkforbarn/delprosjekt-3/quality-life-well-dignity-small-children-day-care-question-participation-belonging-care/>
- Eik, L. T., Steinnes, G. S. & Ødegaard, E. (2016). *Barnehagelæreres profesjonslæring*. Fagbokforlaget.
- Einarsdottir, J. (2005). Playschool in pictures: children's photographs as a research method. *Early child development and care*, 175(6), 523-541. <https://doi.org/10.1080/03004430500131320>
- Engelsk blå ordbok. Engelsk-norsk/norsk-engelsk. I. (2012).
- Forskrift om rammeplan for barnehagen. (2006). *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Kunnskapsdepartementet.
- Gillett-Swan, J. K. & Sargeant, J. (2014). Wellbeing as a Process of Accrual: Beyond Subjectivity and Beyond the Moment. *Social Indicators Research*, 121(1), 135-148. <https://doi.org/10.1007/s11205-014-0634-6>
- Greve, A., Jansen, T. T. & Solheim, M. (2014). *Kritisk og begjært: Barnehagelærernes fagpolitiske historie*. Fagbokforlaget.
- Grimen, H. & Molander, A. (2008). Profesjon og skjønn. I A. Molander & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier* (s. 179-196). Universitetsforlaget.
- Helsedirektoratet. (2015). *Trivsel i skolen*. <https://helsedirektoratet.no>

- Hennum, B. A. & Østrem, S. (2016). *Barnehagelæreren som profesjonsutøver* (1. utg.). Cappelen Damm As.
- Homme, A., Danielsen, H. & Ludvigsen, K. (2020). *Implementeringen av rammeplan for barnehagen Underveistrapport fra prosjektet Evaluering av implementering av rammeplan for barnehagen*. NORCE.
- Huppert, F. A. & So, T. T. C. (2011). *Flourishing Across Europe: Application of a New Conceptual Framework for Defining Well-Being*. Springer. <http://link.springer.com>
- Johannesen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttig verktøy i kvalitativ analyse* (3. utg.). Universitetsforlaget.
- Johansson, E. (2003). Att närma sig barns perspektiv. Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv. *Pedagogisk Forsking i Sverige*, 8(1-2), 42-57. http://www.ped.gu.se/pedfo/pdf-filer/johansson_e.pdf
- Keyes, C.-L., Ryff, S. D. & Shotkin, D. (2002). Optimizing Childrens Well-being: The Empirical Encounter of Two Traditions. *Journal of Personality and Social Psykology*, 82(6), 15.
- Koch, A. B. (2012). *Når børn trives i børnehaven* [Ph.d., SYDDANSK UNIVERSITET]. Danmark.
- Koch, A. B. (2013). Børns perspektiver på trivsel: Aktivitet og underaktivitet i børnehaven. *Nordic early childhodd education research*, 6(12), 1-21.
- Kragh-Müller, G. & Ringsmose, C. (2015). *Pædagogisk kvalitet i store og små daginstitutioner: -en rapport om børns trivsel, læring og udvikling i store og små daginstitutioner*. Aarhus Universitet,.
- Kunnskapsdepartementet. (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. <http://www.regjeringen.no>
- Kunnskapsdepartementet. (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Kunnskapsdepartementet. <http://www.udir.no>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen - innhold og oppgaver*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/062a50467a86492b9ab1829df2433fae/ny-rammeplan-for-barnehagens-innhold.pdf>
- Lillemyr, O. F. (2014). Lek som mangfold. I T. H. Rasmussen (Red.), *På spor etter lek: -Lek under moderne vilkår* (s. 13-25). Fagbokforlaget.
- Lind, U. (2019). *Trivsel i daginstitutionens hverdagsliv - et spørsmål om det kropslige, kollektive og konflikтуelle* [Roskilde Universitet]. Roskilde.
- Ljunggren, B., Moen, K. H., Seland, M., Naper, L., Fagerholt, R. A., Leirset, E. & Gotvassli, K.-Å. (2017). *Barnehagens rammeplan mellom styring og skjønn - en kunnskapsstatus om implementering og gjennomføring med videre anbefalinger*. Dronning Mauds Minnes Høgskole for barnehagelærerutdanning.
- Meld. St. nr. 6. (2019-2020). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Kunnskapsdepartementet.
- Meld. St. nr. 19. (2015-2016). *Tid for lek og læring — Bedre innhold i barnehagen*. Kunnskapsdepartementet.
- Nordahl, T., Qvortrup, L., Hansen, L. S. & Hansen, O. (2014). *Kartleggingsundersøkelse i Kristiansand Kommune, 2013*. Kristiansand Kommune. Laboratorium for forskningsbasert skoleutvikling og pædagogisk praksis (LSP). https://flickrkristiansand.files.wordpress.com/2013/10/kartleggingsundersokelse_low_1.pdf
- NOU 2019:12. (2019). *Lærekraftig utvikling Livslang læring for omstilling og konkurransevne*. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon Teknisk redaksjon. <https://www.regjeringen.no>

- Nyeng, F. (2012). *Nøkkeltbegreper i forskningsmetoder og vitenskapsteori*. Fagbokforlaget.
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Kunnskapsdepartementet. <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61>
- Rasmussen, K. (2019). Om børns kroppe, gøren og at have det godt i børnehaven. I *Har du det godt? Om at have det godt i daginstitutionenes hverdag* (1. utg., s. 86-129). Dafolo AS.
- Rasmussen, K., Chimirri, N. A., Juhl, P. & Gitz-Johansen, T. (2019). *Har du det godt? Om at have det godt i daginstitutionens hverdag*.
- Rasmussen, K., Chumirri, N. A., Juhl, P. & Gitz-Johansen, T. (2019). *Har du det godt? Om at have det godt i daginstitutionens hverdag*. Dafolo AS.
- Sandseter, E. B. H. & Seland, M. (2015). *Barns trivsel i Oslobarnehagen 2015*. Dronning Mauds Minnes Høgskole for barnehagelærerutdanning. <http://dmmh.no/media/dokumenter/forskning/barns-trivsel-i-oslobarnehagen-rapport.pdf>
- Seland, M. & Sandseter, E. B. H. *Barnas trivselsmonitor*. Dronning Mauds minnes høgskole for barnehagelærerutdanning. Hentet 26. mai fra <https://dmmh.no/dmmh-kompetanse/ressurser-for-barnehager/trivselsmonitor-2>
- Solbrekke, T. D. & Østrem, S. (2011). Profesjonsutøvelse mellom profesjonelt ansvar og regnskapsplikt. *Nordic Studies in Education*, 31(03), 194-209.
- Sommer, D. (2013). Barn i senmoderniteten: - Barndomspsykologiske perspektiver (A. Sjøbu, Overs.). I (s. 39-136, 251-281). Fagbokforlaget.
- St.meld.nr.16. (2006-2007). *...og ingen sto igjen: Tidlig innsats for livslang læring*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no>
- St.meld.nr. 41. (2008-2009). *Kvalitet i barnehagen*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no>
- Statsministerens kontor. (2005). *Soria Moria-erklæringen 1: Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform-for-flertallsregjerin/id579058/>
- Steinnes, G. S. & Eik, L. T. (2017). *Flere barn på blokka. Rapport fra et forsknings- og utviklingsprosjekt om vurdering av barns trivsel og utvikling i barnehagen* (Skriftserien fra Høgskolen i Sørøst-Norge, Issue. Høgskolen i Sørøst-Norge. H. i. Sørøst-Norge.
- Søbstad, F. (2011). Trivsel og glede i barnehagen. I F. Søbstad (Red.), *Barnehagens grunnsteiner. Formålet med barnehagen* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: - en innføring i kvalitativ metode* (4/2. utg.). Fagbokforlaget.
- Uprichard, E. (2008). Children as 'Being and Becomings': Children, Childhood and Temporality. *Children & society*, 22(4), 303-313. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2007.00110.x>
- Utdanningsdirektoratet. (2016). *Barns trivsel - voksnes ansvar*. <http://www.udir.no/>
- Utdanningsdirektoratet. (2021). *Veileder om smittevern for barnehager*. Hentet 29. mai 2021 fra www.Udir.no
- Øksnes, M. & Sundsdal, E. (2014). Lek - det som gjør livet verdt å leve! I T. H. Rasmussen (Red.), *På spor etter lek: - Lek under moderne vilkår* (s. 47-65). Fagbokforlaget.
- Østrem, S. (2012). *Barnet som subjekt: Etikk, demokrati og pedagogisk ansvar* (1. utg.). CAPPELEN DAMM AS.
- Østrem, S., Bjar, H., Føsker, L. I. R., Hogsnes, H. D., Jansen, T. T., Nordtømme, S. & Tholin, K. R. (2009). *Alle teller mer : en evaluering av hvordan Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver blir innført, brukt og erfart*.